

Lasten käsityksiä hyvästä arjesta

Helsingin yliopisto
Käyttäytymistieteellinen tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos
Varhaiskasvatuksen maisteriohjelma
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
Maaliskuu 2013
Sirpa Ahde

Ohjaaja: Jyrki Reunamo

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Käyttäytymistieteellinen	Laitos - Institution - Department Opettajankoulutuslaitos	
Tekijä - Författare - Author Sirpa Ahde		
Työn nimi - Arbetets titel Lasten käsityksiä hyvästä arjesta		
Title Children´s perceptions of a good everyday life		
Oppiaine - Läroämne - Subject Kasvatustiede		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor	Aika - Datum - Month and year	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages
Pro gradu -tutkielma / Jyrki Reunamo	Maaliskuu 2013	64 + 4 liitettä
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että lapsiperheiden vanhemmat elävät arkeaan nyky-yhteiskunnassa ristiriitaisten kulttuuristen odotusten keskellä. Tutkimukset osoittavat myös, että lapset viihtyvät päivähoitossa, jos heillä on siellä hyviä kaverisuhteita sekä mahdollisuus leikkiin ja muuhun mielekkääseen tekemiseen. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda lasten ääni kuuluviin ja kuvata lapsen arjen kokemuksia. Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään alle kouluikäisten lasten kokemuksia kodin ja perheen sekä päiväkodin arjesta. Koti ja päivähoito ovat lapsille paikkoja, joissa he elävät jokapäiväistä arkeaan.</p> <p>Tutkimuksessa kuvataan lapsen hyvinvoinnin ja arjen rakentumista Bronfenbrennerin ekologisen kasvatusteorian pohjalta. Tutkimusaineisto kerättiin lomaketutkimuksena Hämeenlinnan päivähoiton henkilöstöltä ja sen asiakkailta keväällä 2011. Tutkimusta varten yksilöhaastatteluun osallistui 478 lasta. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin ja sisällönerittelyn keinoin. Tutkimus oli otteeltaan laadullinen ja lähestymistapa fenomenografinen.</p> <p>Tutkimuksen tulokset osoittivat, että lapset haluavat kaikkein mieluiten leikkiä sekä kotona että päiväkodissa. Kotona ollessaan lapset halusivat viettää myös aikaa aikuisten kanssa, sillä 39 % lapsista mainitsi vastauksissaan aikuiset, kun vastaava luku oli päivähoiton kohdalla 13 %. Päivähoitossa sen sijaan kavereiden merkitys korostui ja 37 % lapsista mainitsi vastauksissaan kaverit. Tutkimuksessa kysyttiin myös, kuuntelevatko aikuiset heitä ja 63 % lapsista koki, että aikuiset kuuntelevat heitä tarkkaan.</p>		
Avainsanat - Nyckelord lapsi, arki, hyvinvointi, perhe, leikki, osallisuus		
Keywords child, everyday life, welfare, family, play, participation		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, keskustakampuksen kirjasto, käyttäytymistieteet / Minerva		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Tiedekunta - Fakultet – Faculty		Laitos - Institution – Department	
Behavioural Sciences		Teacher Education	
Tekijä - Författare – Author			
Sirpa Ahde			
Työn nimi - Arbetets title			
Children´s perceptions of a good everyday life			
Title			
Lasten käsityksiä hyvästä arjesta			
Oppiaine - Läroämne – Subject			
Education			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor		Aika-Datum- Month and year	Sivumäärä-Sidoantal - Number of pages
Master´s Thesis / Jyrki Reunamo		March 2013	64 + 4 appendices
Tiivistelmä - Referat – Abstract			
<p>Early studies have shown that parents in modern society are living their everyday life in the midst of the cultural expectations. Studies also show that children enjoy being in day care, given that they have friends there, as well as the opportunity to play and to do something enjoyable. The purpose of this study was to allow children's voices to be heard and to describe the children´s everyday experiences. The study was to find out pre-school children's everyday life experiences at home, in family and in day care centers. Children live their everyday lives in homes and in day care centers.</p> <p>This study describes the children´s well-being and everyday on the basis of Bronfenbrenner eco-logical theory of education. The data were collected by questionnaire in Hämeenlinna by day care centre personnel and its customers in the spring of 2011. 478 children participated in individual interviews. The data were analyzed by using content analysis and content analysis methods. The nature of the study was qualitative and the approach phenomenographic.</p> <p>The results showed that children want to play both at home and in day care centers. 39 % of the children wanted to spend time with their parents at home and in day care center only 13 % of children wanted to be with adults. The importance of friends in day-care center was emphasized, because 37% of the children mentioned friends in their responses. The study also asked if children are listened by the adults and 63% of the children felt that adults listen to them carefully.</p>			
Avainsanat - Nyckelord			
lapsi, arki, hyvinvointi, perhe, leikki, osallisuus			
Keywords			
child, everyday life, welfare, family, play, participation			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited			
City Centre Campus Library/Behavioural Sciences/Minerva			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Sisällys

1	JOHDANTO.....	1
2	HYVINVOINTIA EDISTÄVÄ ARKI	4
2.1	Hyvinvointi.....	4
2.2	Bronfenbrennerin ekologinen kasvatusteoria	7
2.3	Perhe	9
2.3.1	Arki.....	12
2.3.2	Leikki.....	15
2.3.3	Osallisuus: lapsen näkökulma arkeen	17
2.4	Päivähoito	23
2.5	Lainsäädäntö	27
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ- JA KYSYMYKSET	31
4	TUTKIMUSMENETELMÄT JA TOTEUTUS	32
4.1	Fenomenografinen lähestymistapa	32
4.2	Lapsihaastattelu	33
4.3	Aineiston analyysi	34
4.4	Tutkimuksen toteutus.....	36
5	TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TULKINTAA	40
5.1	Mitä lapset mielellään tekevät?	40
5.2	Millaisia asioita lapset haluavat tehdä kotona?	42
5.3	Millaisia asioita lapset haluavat tehdä päivähoidossa?	44
5.4	Miten kotona tehtävät asiat eroavat päiväkodissa tehtävistä asioista?	46
5.5	Tulevatko lapset kuulluksi päivähoidossa?	49
6	LUOTETTAVUUS.....	51
7	POHDINTAA.....	54
	LÄHTEET	60
	LIITTEET	65
	Liite 1. Esimerkki teemoittelusta: Mitkä asiat ovat päiväkodissa mukavia?	65
	Liite 2. Esimerkki teemoittelusta: Entä kotona? Mitkä asiat ovat mukavia?	67
	Liite 3. Saatekirje vanhemmille.....	69

Liite 4. Päivähoito lasten arvioimana.....	70
--	----

TAULUKOT

Taulukko 1. Lasten osallistumiseen tarvittavat voimavarat (Kiili 2006)	19
Taulukko 2. Varhaiskasvatustyötä jäsentävät kehykset (Puroila 2002)	27

KUVIOT

Kuvio 1. Penn (2005) kuvaama ekologinen lähestymistapa, joka esittää hypoteesin pienen lapsen kehitykseen vaikuttavista kerroksista (Härkönen 2008)	8
Kuvio 2. Lapselle ihanteellinen ja hyvä arki (Kyrönlampi-Kylmänen 2010) ...	13
Kuvio 3. Shierin osallisuuden tasot. (Leinonen 2010)	22
Kuvio 4. Varhaiskasvatuksen hyvinvointityö ja esiopetuksen oppilashuolto sen osana (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012)	25
Kuvio 5. Tutkimuskysymysten luokittelu	36
Kuvio 6. Tutkimukseen osallistuneiden lasten sukupuolijakauma	38
Kuvio 7. Tutkimukseen osallistuneiden lasten ikäjakauma	38
Kuvio 8. Mitä lapset mielellään tekevät?	41
Kuvio 9. Entä kotona mitkä asiat ovat mukavia	43
Kuvio 10. Mitkä asiat päiväkodissa ovat mukavia?	44
Kuvio 11. Tehdäänkö päiväkodissa asioita, joista tykkäät?	45
Kuvio 12. Miten kotona tehtävät asiat eroavat päiväkodissa tehtävistä asioista?	47
Kuvio 13. Kuuntelevatko päiväkodin aikuiset, kun sinulla on asiaa?	50

1 Johdanto

Olen viime vuosina pohtinut lapsen näkökulmasta mm. käsitteitä hyvinvointi, arki, osallisuus. Erityisesti minua on kiinnostanut, miten lapset elävät elämäänsä. Graduni aihe on varsin ajankohtainen, sillä yhteiskunnallisesti tarkasteltuna lapsen ja lapsiperheiden hyvinvointi on tänä päivän hyvin puhuttu aihe. Mediassa aihetta käsitellään nykyään monesta eri näkökulmasta. Lasten hyvinvoinnista on tehty viime vuosi useita tutkimuksia ja Kirsi Alila ja Sanna Parrila (2011) kartoittivatkin syksyllä 2010 kattavasti ja monitahoisesti varhaiskasvatukseen liittyviä väitöskirjoja vuosilta 2006–2010. Tutkijoiden tavoitteena oli tuoda varhaiskasvatustutkimusta lähemmäs kentän toimijoita sekä tarjota uusia tuoreita näkymiä varhaiskasvatustoiminnan ja –osaamisen kehittämiseksi. Väitöskirjoja löytyi kaikkiaan 43 kappaletta ja ne luokiteltiin aiheen mukaan. Suurimmaksi teemaksi muodostui vuorovaikutus ja arki varhaiskasvatuksessa. Alila ja Parila luokittelivat aineistoa mukaillen Bronfenbrennerin ekologista teoriaa, jonka mukaan suurin osa väitöskirjoista (39/43) sijoittui mikro- ja mesotasoille.

Taina Kyrönlampi-Kylmänen väitteli Lapin yliopistosta vuonna 2003 aiheena "Arki lapsen kokemana". Keväällä 2011 sain käsiini hänen kirjoittaman kirjan "Lapsen hyvä arki" ja luettuani kirjan päätin, että tässä olisi graduni aihe. Kyrönlampi-Kylmäsen väitöstutkimuksessa tarkasteltiin 5-7-vuotiaiden suomalaisten lasten kokemuksia arjesta vuonna 2003. Tutkimukseen haastateltiin lapsia, joiden vanhemmat olivat palkkatyössä kodin ulkopuolella. Tutkimukseen osallistuneet lapset kertoivat, että kiireetön arki on parasta ja kun saa leikkiä rauhassa kotona. Vanhempien osallistuminen vaativaan työelämään vie paljon aikaa perheen yhdessäololta ja vaikuttaa suuresti lapsen elämään. Yleisesti tarkasteltuna lasten ja nuorten keskimääräinen hyvinvointi ja terveys Suomessa ovat lisääntyneet, mutta samanaikaisesti korjaavat palvelut ovat kuormittuneet entistä enemmän ja nopeammin. (Törrönen 2012.)

Lapset tarvitsevat turvallisia ja huolehtivia aikuisia ympärilleen elääkseen tasapainoista lapsuutta. Yhteiskunta pyrkii perhepoliittisten tukien avulla tukemaan lapsiperheitä siten, että lasten hoidosta ja kasvatuksesta ei aiheutuisi liiallista ra-

situsta perheille. Arjessa lapsi tarvitsee ennen kaikkea rakkautta ja vanhemman, joka huolehtii lapsen perustarpeista, levosta, puhtaudesta, riittävästä liikkumisesta ja ravinnosta. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010.)

Lastensuojelun Keskusliitto on laatinut yhteistyössä useiden tahojen kanssa toimintalinjauksen, Lapsen hyvä elämä 2015, joka rakentuu 21 teesiin. Teesit antavat haasteita muun muassa perhe- ja työelämän yhteensovittamiselle, median ja mainonnan lapsiturvallisuuden parantamiselle, perheen tarpeista lähtevän palvelujärjestelmän kehittämiseksi, lapsen edun turvaamiselle väestörakenteen muuttuessa ja lapsen oikeuksista huolehtimiselle EU:n päätöksenteossa. Lastensuojelun Keskusliiton näkökulmasta kumppanuus ja yhteistyö ovat lapsipolitiikan ja lasten suojelun ehtoja. (Paavola ym. 2006.)

Lasten osallisuus ja toimijuus ovat olleet myös paljon esillä 2000-luvulla ja aiheesta on tehty lukuisia opinnäytetöitä. Osallisuutta voidaan tarkastella monesta näkökulmasta ja se liittyy merkittäväällä tavalla lapsilähtöisyyteen, jossa lapsi nähdään kasvatustapahtuman subjektina. Kun kasvatusta rakentuu lasten kiinnostuksen kohteiden varaan, on helpompaa saada lapset aktivoitumaan tekemiseen ja oppimiseen. Lapsen oppimisessa ja kehityksessä korostuu hänen aktiivisuutensa, elämyksellisyytensä, toiminnallisuutensa ja leikki. (Brotherus ym. 2002.)

Lapsen äänen kuunteleminen ja osallistumisen lisääminen antavat tärkeää tietoa heidän tarpeista ja hyvinvoinnista. Käsittelen työssäni lapsen oikeutta tulla huomioiduksi ja kuulluksi ikätasonsa edellyttämällä tavalla osallistujana omassa elämässä. Lapsilähtöisessä toiminnassa tulee huomioida lasten tarpeet ja kehityksen taso. Lasta tulee kunnioittaa ainutlaatuisena yksilönä. Aikuiselta vaaditaan herkkyyttä kohdata lapsi ja hänen yksilölliset tarpeensa. Osallisuudesta voidaan todeta, että ei ole kaikille sopivaa osallisuuden mallia, jota voitaisiin soveltaa kaikkialla yhteiskunnassa. Se, että luodaan toimintoja, jotka kunnioittavat lasten ihmisarvoa ja osaamista, hyödyttävät lasten lisäksi myös yhteisöjä ja yhteiskuntaa. (Chawla 2001.)

Kasvatuksen lähtökohtana on lapsen ainutkertaisuus ja hyvä elämä. Yleisenä kasvatuspäämääränä on yksilöiden välinen tasa-arvo. Kuitenkin kasvatuksessa on saatava yksilöiden persoonallisuudet näkyviin. Kasvatuksessa tehtävänä on edistää lapsen kasvua eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen ja ihmisyyteen. Oman arvostamisen lisäksi on opittava arvostamaan toista ihmistä. (Brotherus ym. 2002.)

Lähestyn tutkimusaiheeni Bronfenbrennerin ekologisen kasvatusteorian kautta rajaten tarkasteluni mikro- ja mesosysteemiin. Tutkimustyöni etenee seuraavasti. Luvussa kaksi kuvailen millainen arki edistää lasten hyvinvointia. Lapsen hyvinvoinnin ja arjen kannalta perheen merkitys on suuri. Kuvailen lapsen arkea osallisuuden näkökulmasta. Lainsäädäntö velvoittaa ja ohjaa kuntaa monella eri tavalla, millaisia palveluja tulee lapsiperheille tarjota kuten esim. päivähoito. Kolmannessa ja neljännessä luvussa esittelen tutkimuksen metodologisia lähtökohtia. Kuvaan mm. tutkimustehtävän ja – kysymykset, tutkimuksen toteutusta, tutkimusmenetelmiä sekä tutkimusaineistoni ja analyysin eri vaiheet. Tutkimustulokset ja niiden tulkintaa on luvussa viisi. Esittelen tutkimuskysymysten muodossa tutkimustuloksia sekä tulkitson niitä tutkimuksen teoriaan peilaten. Kysyn, millaisia asioita lapset haluavat tehdä kotona ja päivähoitossa, miten kotona tehtävät asiat eroavat päiväkodissa tehtävistä asioista, onko tyttöjen ja poikien toimintojen välillä eroja sekä miten lapset tulevat kuulluksi päivähoitossa. Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelussa esittelen mm. perusteluja tutkimukseen liittyviin valinnoille sekä kuvailen tutkimusprosessia. Päätösluvussa kokoan tutkimuksen keskeiset näkemykset lasten käsityksistä hyvästä arjesta sekä pohdin laajemmin niitä yhteiskunnallisessa kontekstissa.

2 Hyvinvointia edistävä arki

Hautamäki (2000) esittää kirjassaan deMausen (1974) huomion lapsen asemasta aikojen saatossa. Lapsuuden historia on kuin painajainen, josta olemme juuri heränneet. Mitä taaemmaksi historiaa katsomme, sitä heikommin lapsia on hoidettu ja sitä todennäköisemmin lapsia on tapettu, hylätty, pahoinpidelty, terrorisoitu ja seksuaalisesti hyväksikäytetty. Näin on varmasti ollut, mutta niin on vielä edelleen maailmanlaajuisesti tarkasteltuna. Yhteiskunnan jatkuva muutostila, epävarmuus toimeentulosta ja työelämän lisääntyvät vaatimukset syövät aikuisten voimia ja näkyvät myös lasten elämässä. Ne tulevat esiin mm. vanhempien väsymisenä sekä lasten ja nuorten käyttäytymiseen tai terveyteen liittyvinä asioina. (Törrönen 2012.)

Lapsuus on tärkeä vaihe ja perusta koko elämällä. Peruslähtökohtana lapsen hyvälle elämälle on, että hän kokee olevansa rakastettu, hyväksytty sellaisena kuin hän on (Kyrönlampi-Kylmänen 2010). Lapsen elämä koostuu hyvin pienistä arjen asioista, jotka tapahtuvat tässä ja nyt kuten vanhemmista ja sisaruksista, leikkimisestä, ulkoilusta, syömisestä, tv:n katselusta, pelaamisesta. Hyvä elämä-käsite on laaja ja moninainen. Sinkkonen (2008) määrittelee, että lapsen hyvään kasvuun tarvitaan riittävän hyvää vuorovaikutusta, rutiineja ja säännönmukaisuutta, turvallisuuden kokemuksen, äidin ja isän, rajoja, tapakasvatusta, sukupuolisensitiivisyyttä, ikätovereita, suvun ja juuret, leikkiä, huumoria, hulluttelua, toisia todellisuuksia sekä paljon rakkautta.

2.1 Hyvinvointi

Hyvinvointi on ajankohtainen käsite, joka on ollut viime vuosina yhä enenevässä määrin muutostilassa ja esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Muutaman viime vuosikymmenen aikana, mm. talouskasvun epätasainen jakautuminen ja siitä johtuvat tuloerot, ovat lisänneet perheiden eriarvoisuutta. Kollektiivisena yhteiskuntana pidetty Suomi on muuttunut yhä enemmän individualistisempaan suuntaan, missä korostetaan yksilön valmiutta muutoksiin ja itsenäiseen toimintaan.

Arvo- ja hyvinvointitutkimuksissa kuitenkin vielä todetaan, että ihmiset pitävät terveyden lisäksi perhettään ja parisuhdettaan elämänsä tärkeimpinä asioina, jotka ovat keskeisiä onnellisuuden ja tyytyväisyyden aiheita. (Törrönen 2012.) Toisaalta perhe-elämä ja ansiotyö tarjoavat monenlaisia rakennusaineita hyvinvoinnille. Työssäkäynti merkitsee ansioiden ohella parhaimmillaan myös mielekästä tekemistä, itsensä toteuttamista ja työyhteisössä sekä erilaisissa ammatillisissa verkostoissa rakentuvia sosiaalisia suhteita (Lammi-Takkula & Salmi 2009).

Hyvinvointi-käsitettä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Bronfenbrennerin teorian kautta tarkasteltuna hyvinvointi-käsite kattaa kaikki ihmiselämän eri tasot ja osa-alueet. Nätkinin (2003) mukaan hyvinvointi-termin sisältö on muuttunut, joskus sillä tarkoitettiin lähinnä vain perimää ja perintöä, sittemmin terveyttä, ravintoa, tilaa, raitista ilmaa, virikkeitä ja hyviä tapoja. Nykyisin sillä tarkoitetaan usein ihmissuhteiden laatua eli kiintymyssuhdetta, tasapainoista kehitystä ja normaalia kehityskulkua sekä yhä useammin lapsen toimijuutta ja mielipiteen kuulemistakin. Lapsen hyvä on muuttumassa lapsen oikeuksiksi sekä edellä mainittuihin asioihin että yksilölliseen kansalaisuuteen. Puhuttaessa hyvinvoinnista esiin nousee myös samankaltaisia käsitteitä kuten onnellisuus, hyvä elämä, slow life ja downshifting. Jyväskylän yliopiston professori Juha Hakala kertoi Helsingin Sanomien haastattelussa, että elämänsä leppoistanut työntekijä voikin olla menestyjä työssään, sillä hän saa enemmän aikaa vähemmässä ajassa. Hakala on huomannut myös viime vuosina, että yhteisöllisyys on palaamassa ja ihmiset arvostavat yhä enemmän vapaa-aikaa, perhettä ja terveyttä sekä hyviä ystäviä. (Nurmi 2012.) Tämä on hyvä asia, että monille ihmisillä on noussut tarve miettiä elämisen arvoja tässä kiireen yhteiskunnassa, jossa nopeus ja tehokkuus ovat avainsanoja. Työmarkkinoilla ja työpaikoilla olisi mahdollista nykyistä monipuolisemmin ottaa huomioon eri elämäntilanteissa olevien työntekijöiden perhesidokset ja elämäkokonaisuus sekä niihin liittyvät velvoitteet, tarpeet ja ajankäytölliset tekijät (Kokko 2010). Allardtin mukaan (1976) hyvinvoinnin arvokeskustelu on tärkeää, koska arvot edustavat sellaista, mikä on tavoittelemisen arvoista, mistä on pulaa tai mitä ei ainakaan aina ole olemassa. Filosofit kuten Platon, Aristoteles ja Sokrates ovat jo tuhansia vuosia sitten pohtineet hyvinvoinnin käsitettä. Mattila (2009) esitteleekin artikkelissaan edellä mainittujen ja nykypäivinä elänei-

den filosofien käsityksiä hyvästä elämästä ja onnellisuutta, jonka avainsanoja ovat hyvinvointi (*well-being*), kukoistaminen (*flourishing*) sekä eudaimonia (Aristoteleen hyvää elämää tarkoittava termi).

Myös Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmä, joka pohti lasten hyvinvoinnin kansallisia indikaattoreita vuonna 2010–2011, pyrki määrittelemään hyvinvoinnin käsitettä jo olemassa olevien käsitteiden avulla lasten oikeuksien sopimus huomioiden. Työryhmän yhteenveto asiasta on, että lasten hyvinvoinnin seurantaan kuuluvat, sekä yhteiskunnan sosiaalisen laadun mittaaminen eri ulottuvuuksilla lasten tosiasiallisten elinolojen näkökulmasta (provision), että lasten omien kokemusten näkeminen ja kuuleminen eri ulottuvuuksilla (participation). Lisäksi he toteavat, että kun hyvinvointitutkimuksen piirissä ei ole ollut helppoa määritellä aikuisten hyvinvointi, on vielä vaikeampaa määritellä lapsen hyvinvointi. Lapset tarvitsevat aikuisia kansalaisia enemmän myös erityistä suojelua (protection).

Tunnettu teoreettinen hyvinvointimalli on Erik Allardtin (1976) käsialaa, joka pohtii hyvinvointia kirjassaan "Hyvinvoinnin ulottuvuuksia" hyvän yhteiskunnan määrittelyn kautta, jonka taloudellis-poliittinen järjestelmä on tärkeä taustatekijä hyvinvoinnille. Allardt kuvaa hyvinvointia tilaksi, jossa ihmisellä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydytetyksi. Hän määrittelee hyvinvoinnin inhimilliset perustarpeet kolmeen eri osa-alueeseen: elintaso (having), yhteisyyssuhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being). Elintason osatekijät kuten esim. terveys, ravinto, koulutus, toimeentulo, asuminen ovat sellaisia, mitä kaikki ihmiset tarvitsevat. Yhteisyys lähtee ajatuksesta, että ihminen sekä saa osakseen rakkautta ja saa olla huolenpidon kohteena että puolestaan rakastaa ja osoittaa muita kohtaan huolenpitoa. Yhteisöllisyyttä ihminen voi löytää mm. perheen, suvun ja erilaisten yhteisöjen parissa. Itsensä toteuttamisen osa-alueina Allardt määrittelee ihmisen tarpeen korvaamattomuuden, arvonannon, mielekkään tekemisen ja mahdollisuuden poliittiseen osallistumiseen. Näitä hyvinvoinnin osia voidaan tarkastella joko objektiivisesti tai subjektiivisesti. Ihmisellä voi objektiivisesti ajateltuna olla esimerkiksi paljon ystäviä ja vilkas seuraelämä, mutta henkilö itse voi silti kokea olonsa yksinäiseksi. Marjatta Bardyn (2008) mukaan hyvinvoinnin ulottuvuudet limittyvät toisiinsa ja saattavat ruokkia toinen toistaan. Mikään niistä ei kuitenkaan

korvaa muita, koska jokaisella ulottuvuudella on ainutlaatuista muista poikkeavaa itseisarvoa. Hyvinvointi edellyttää tarpeiden tyydytystä kaikilla ulottuvuuksilla.

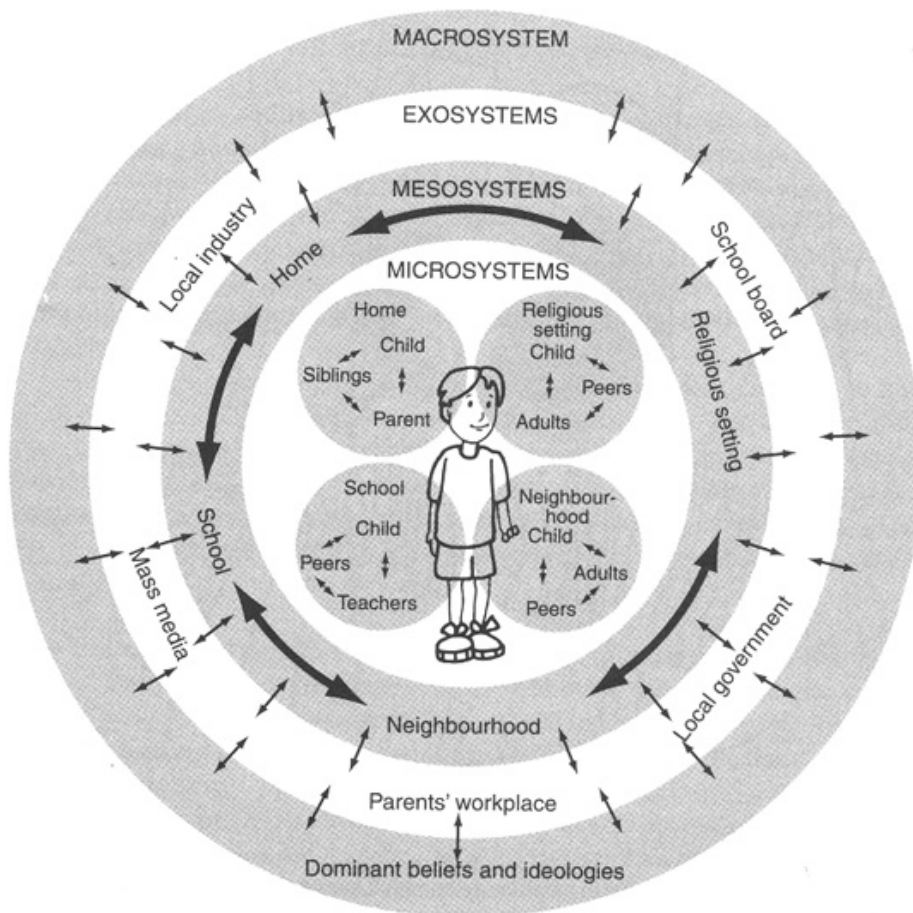
2.2 Bronfenbrennerin ekologinen kasvatusteoria

Lapsi osallistuu ja vaikuttaa erilaisten yhteisöjen toimintaan, jota voidaan tarkastella Bronfenbrennerin ekologisen teorian kautta, joka voidaan ajatella rakentuvan graafisesti samankaltaisista ympyröistä (kuvio 1.). Laajassa mielessä lapsen elinympäristöä voidaan tarkastella koko yhteiskuntaan liittyvänä, mutta tässä työssä keskityn lähinnä Bronfenbrennerin (1979) mukaisen mikro- ja mesosysteemin, kodin ja päivähoiton, tarkasteluun. Myös Alila & Parrilan (2011) väitöskirjatutkimuksen systeemitasoinen jaottelun mukaan suurin osa tutkimuksista (39/43) sijoittui mikro- ja mesotasoille, mistä voidaan päätellä, että tutkijoita kiinnostaa erityisesti pienten lasten elämä lähipiirissä, perheessä ja päivähoitossa.

Lähtökohtana on se, että lapsi on syntymästään lähtien läheisessä vuorovaikutuksessa ympäröivän sosiaalisen ja fyysisen ympäristön kanssa. Lapsi nähdään tässä kasvatusteoriassa kokonaisvaltaisesti, yhtä aikaa, monen eri yhteisön kuten perheen, sukulaisten, pihapiirin kavereiden ja päivähoiton jäsenenä. Osallisuus on vahvaa vuorovaikutusta ympäristön ja ihmisten kanssa. Ekologisessa lähestymistavassa mikrosysteemi nähdään lapsen lähipiirinä, johon oleellisesti liittyy esim. lapsen koti, perhe ja sisarukset. Perheessä huolehditaan lapsen fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista tarpeista. Lapsella on syvimmat ja pysyvimmät siteet juuri perheeseensä. Ekologisen teorian avulla ymmärretään paremmin, millaisia vaihteluja perheen arjen toiminnoissa on. Tärkeitä on nähdä perhe osana laajempaa yhteiskuntaa. Perhettä ei tule nähdä toiminnan kohteena, vaan ennen kaikkea oman elämänsä ja olosuhteidensa muokkaajana.

Mesosysteemi on kahden mikrosysteemin suhde, jossa esimerkiksi koti ja päiväkotit ovat keskeisessä vuorovaikutuksessa keskenään. Lapsi nähdään tässä myös aktiivisena toimijana kuten esimerkiksi perhe-, kaverei- ja naapurustosuhteissa. Viimeisissä kahdessa ulottuvuudessa, ekso- ja makrosysteemeissä, lapsi

ei ole kaikissa tasoissa aktiivinen toimija. Tutkimuksissa on keskitytty viime vuosikymmeninä tarkastelemaan mm. eksosysteemiä pääsääntöisesti vanhempien työpaikan, perheen sosiaalisen verkoston ja naapurusto/yhteisön kontekstin kautta, sillä nämä todennäköisimmin vaikuttavat välillisesti lapsiin ja nuoriin. Vanhempien toiminta ja ratkaisut elämässä ovat sidoksissa yhteiskunnallisiin tilanteisiin, mikä taas vaikuttaa siihen, millaiset elinolosuhteet vanhemmat pystyvät tarjoamaan lapsilleen. Kuten edellä on esitetty, Bronfenbrennerin teoria käsittelee ihmisen kehittymistä yhteiskunnan kokonaisvaltaiseen jäsenyyteen. (Härkönen 2008, Bronfenbrenner 1976).

Kuvio 1. Penn (2005) kuvaama ekologinen lähestymistapa, joka esittää hypoteesin pienen lapsen kehitykseen vaikuttavista kerroksista (Härkönen 2008).

2.3 Perhe

*Vanhemmuus on kaksisuuntainen prosessi.
Se on huolenpitoa lapsesta, mutta se merkitsee väistämättä
syvälekäyviä muutoksia aikuisen omassa persoonallisuudessa.
Äidiksi tultuaan nainen ei koskaan ole saman kuin ennen,
eikä mies ole entisensä tultuaan isäksi.*

*Vasta esikoisen synnyttyä he tietävät, millaista on,
kun joku on heistä täysin riippuvainen.
Siitä alkaa merkillinen, suloisen kipeä matka,
joka päättyy vasta, kun ummistaa silmänsä viimeistä kertaa.
Äitiyden ja isyyden sopimusta ei voi sanoa ikinä irti.*

- Jari Sinkkonen –

Perhe käsitetään yleensä kahden sukupolven yksiköksi ja perheen koti sitoo yhteen arkea ja hyvinvointia. Perhe konkretisoi ihmisen ja yhteiskunnan vuorovaikutusta ja hyvinvoinnin osa-alueita. (Törrönen 2012.) Perhettä perustaessa aikuisen elämä ja arvot muuttuvat lasten myötä. Matilaisen (2008) mukaan perheen aikuisella on paljon valtaa, mutta myös vastuuta, sillä hänen päätöksensä vaikuttavat aina myös lapseen. Vanhempi ei voi päättää lapsen elämästä, mutta hän on rakentamassa sen perustaa. Vanhempien tehtävänä on myös antaa lapselle sellaiset valmiudet, joiden varassa hän selviää aikanaan itsenäisesti. (Sinkkonen 2008).

Suomalaisen perhepolitiikan linjaukset ovat pääpiirteissään pysyneet samoina viime vuosikymmenen ajan, mutta perheen ja työelämän yhteensovittaminen vaatii paljon. Tavoitteena on luoda lapsille turvallinen kasvuympäristö ja tasata lasten perheille aiheuttamia kustannuksia. Halutaan varmistaa, että vanhemmilla on aineelliset ja henkiset mahdollisuudet synnyttää ja kasvattaa lapsia. Molempien vanhempien tasavertaiset mahdollisuudet osallistua lasten hoitoon pyritään turvaamaan. Jos lapset voivat huonosti, tilanteeseen pyritään puuttumaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Suomessa vanhemmuuteen siirtymistä halu-

taan lykätä selvästi myöhempään ajankohtaan kuin aikaisemmin, sillä vuonna 2007 ensisynnyttäjien keski-ikä oli tilastokeskuksen mukaan 28,1 vuotta. Korkea ensisynnyttäjien keski-ikä osoittaa, että vanhemmuuteen liittyviä tärkeitä päätöksiä halutaan tehdä tietoisesti ja ymmärretään suureen kasvatusvastuuseen liittyvät haasteet. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, Lammi-Takkula & Salmi 2009.)

2000-luvulla käytyä perhekeskustelua on nimitetty Suomessa termillä moderni familismi, jossa perhe ja individualistiset näkemykset kietoutuvat yhteen. Moderni familismi peräänkuuluttaa perheajan merkitystä, korostaa kotiäitiyden merkitystä ja asettaa kriteerejä hyvälle vanhemmuudelle. (Repo 2010.) Kasvattajien tehtävänä on huolehtia, että seuraavat koko elämää koskevat ihmisenä kasvamisen kolme kasvatuspäämäärää viitoittavat toimintaa tasapainoisesti ja riittävän syvällisesti: henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomioon ottavien käytäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen sekä itsenäisyyden asteittainen lisääminen. Henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistämisessä keskeistä on, että jokaisen lapsen yksilöllisyyttä kunnioitetaan. Henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistämisellä luodaan perusta sille, että kukin lapsi voi toimia ja kehittyä omana ainutlaatuisena persoonallisuutenaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.)

Perusturvallisuus on käsite, josta tunnettu lastenpsykiatri Erikson (1982) on puhunut luottamus – epäluottamus–akselilla. Hänen mukaansa hyvässä hoidossa lasta ei uhkaa ulkoiset vaarat eikä hoitamattomuudesta aiheutuvat sisäiset tuskat. Luottavainen perussuhtautuminen itseen ja ulkomaailmaan samaistetaan perusturvallisuuteen. Perusturvallisuus edellyttää, että lapsi saa hyvää, johdonmukaista ja hänen tarpeensa riittävästi huomioon ottavaa hoivaa. Turvallisuuden tunteen ja eheän minän kehittymisen edellytyksenä on perheen sisäinen vuorovaikutus ja yhdessäoloaika. Lapsen itsetunto ja hyvinvointi rakentuvat vuorovaikutussuhteissa, minkä vuoksi on tärkeää, että jokainen kasvattaja tutkii ja tulee tietoiseksi omasta vuorovaikutustavastaan. (Alila & Parrila 2010). Lapsi on hyväksyttävä vahvuuksineen ja heikkouksineen. Lapsen turvallisuuden tunnetta lisäävät selkeät säännöt ja rajoitukset sekä vanhempien ja aikuisten auktoriteettiasema. Varhaislapsuudessa koettu huolenpito ja turvallisuus tukevat hyvällä ta-

valla lapsen niin psyykkistä kuin fyysistä kehitystä. Lapsi rakentaa pala palalta kuvaa itsestään sekä peilaa itseään toisiin ihmisiin vuorovaikutustilanteissa. Lapsi voi rakastaa itseään ja muita vain, jos häntä on ensin rakastettu. Pieni lapsi oppii omien tunteiden tunnistamista, ilmaisua ja nimeämistä ensisijaisesti vanhemmiltaan ja sisaruksiltaan, jotka ovat tärkeitä tunteiden opettamisessa ja mallintamisessa. Lapsi tarkkailee ympäristöään ja ottaa mallia läheisiltään, miten erilaisissa tilanteissa tulee toimia ja tuntea.

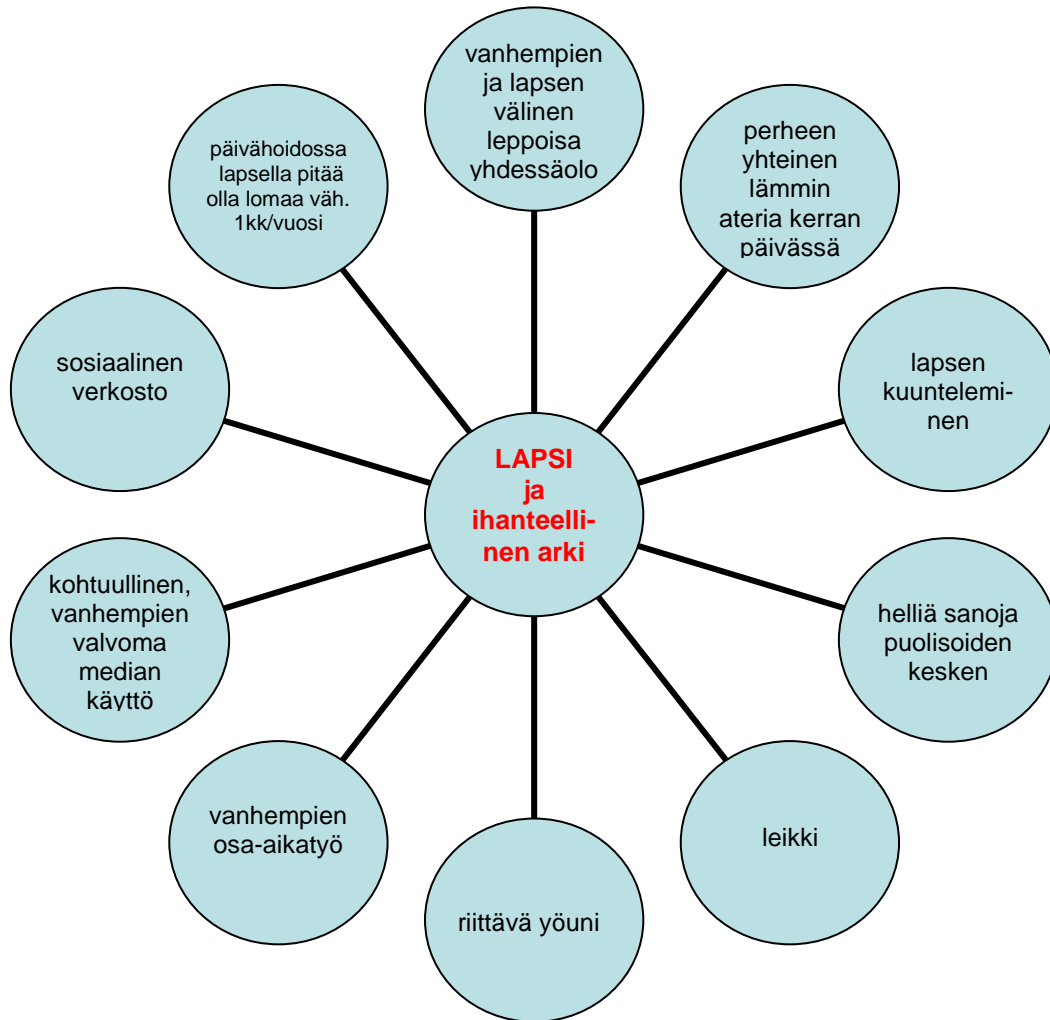
Lapsi kasvaa ja kehittyy aina jossain kehityksellisessä ympäristössä ja vuorovaikutuksessa kuten kodissa. Lapsen luottamus häntä hoitaviin aikuisiin luo tunteen perusturvallisuudesta, joka luo pohjan perheen yhdessäololle, leikille sekä ympäristön tutkimiselle ja oppimiselle. Arvostettu lastenpsykiatri Terttu Arajärvi on toiminut vuosikymmeniä lasten etu ensisijaisesti mielessä. Teoksessaan Tasapainoinen lapsuus (1990) tärkeimmät periaatteet suhtautumisessa lapseen ja nuoreen ovat empatia, rehellisyys, arvostaminen ja oikeudenmukaisuus. Hänen mukaansa lapset oppivat muiden ihmisten arvostamisesta siitä, miten heitä itseään arvostetaan ja kohdellaan, mutta myös siitä, miten ihmiset arvostavat toisiaan ympäristössä.

Yleisenä kasvatuspäämääränä on yksilöiden välinen tasa-arvo. Kuitenkin kasvatuksessa on saatava yksilöiden persoonallisuudet näkyviin. Kasvatuksessa tehtävänä on edistää lapsen kasvua eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen ja ihmisyyteen. Oman arvostamisen lisäksi on opittava arvostamaan toista ihmistä. (Brotherus ym. 2002.) Sosiaalisuus liittyy ihmisten väliseen vuorovaikutukseen sekä vuorovaikutukseen ympäristön kanssa. Riittävän hyvä vuorovaikutussuhde lapsen ja vanhempien välillä on erityisen tärkeä; varhaisvuosien kokemuksilla on nykytutkimuksen valossa suuri merkitys aivojen rakentumiselle ja sitä kautta koko myöhemmälle kehitykselle. (Mäkelä 2009). Lasten tulisi saada harjoitella vastuun kantamista tuntien olonsa turvalliseksi. Vallan ja vastuun jakautumisesta olisi hyvä keskustella niin aikuisten kesken, kuin myös lapsia mukaan keskusteluun ottaen. Näitä taitoja on hyvä opetella jokaisessa perheessä. Perheiden tulisi olla aidossa vuorovaikutuksessa ja keskustella perheen jäseniä koskevista asioista. Myös koko perhettä koskevat päätökset tulisi tehdä yhdessä.

2.3.1 Arki

Arki voidaan ymmärtää hetki hetkeltä ja tilanne tilanteelta syntyvänä prosessina, joka tuottaa uusia tilanteita. Arki on tärkeä tutkimuksellinen näkökulma ja tutkijoiden tulisikin olla kiinnostuneita siitä, miten ihmiset arkielämässä toimivat sekä siitä, mitä ja kuinka he näistä toimistaan ja käytännöistä puhuvat. Myös vallan näkökulma on usein sidoksissa arkisuuteen ja yhteiskunnan kokonaisuus on läsnä erilaisissa arkisissa toiminnoissa. Arkinen hyvinvointi ilmentää yksilöiden yhteiskuntasuhteen ja ihmissuhteiden koettua kerroksellisuutta ja suhteellisuutta, jotka liittyvät sukupuoleen ja sukupolviin. (Repo 2009, Kyrönlampi-Kylmänen 2010, Törrönen 2012.) Perheen arki on erilaista eri-ikäisten lasten kanssa. Lapsen ikävaiheisiin liittyvät kehitykselliset muutokset tuovat vanhemmuuteen toisinaan erittäin haastaviakin tilanteita, joista heidän tulisi mahdollisimman hyvin selviytyä taatakseen lapselle mahdollisimman hyvät ja turvalliset kasvuolosuhteet. Vanhemmat toimivat lapselle turvana, johon lapsi luo läheisen ja vastavuoroisen kiintymyssuhteen, joka mahdollistaa ympäristöään ja itseään vielä hallitsemattoman lapsen fyysisen ja psyykkisen kasvamisen. Vanhempien tuleekin huolehtia siitä, että lapset eivät joudu itsenäistymään liian varhain ja ottamaan vastuuta aikuisten asioita. Työhön ja perheen kanssa vietettyyn aikaan tulee arjessa kiinnittää jatkuvaa huomiota. Inhimillisistä perustarpeista lähtevä käsitys hyvinvoinnista, soveltuu niin yhteiskunnallisten rakenteiden kuin yksilöllisten tilanteiden tai sosiaalisten yhteisöjen ja instituutioiden kuten palveluiden, tarkasteluun (Bardy 2008).

Ihmisen perusrutiinit nousevat vahvasti esiin tarpeiden kautta. Ihmisten arjessa, on kaikkialla maailmassa yhteneväisiä piirteitä, kuten nukkuminen ja unen tarve, syöminen ja ravinnon tarve. Perustarpeet voidaan ymmärtää universaaleina siinä mielessä, että niiden tyydyttämiseen pyritään kaikkialla, vaikka alati erilaisin tavoin aikakaudesta ja kulttuurista yms. riippuen. Universaalisuus on tiukasti kontekstisidonnaista. (Bardy 2008.) Kyrönlampi-Kylmänen (2010) mukaan lapsen ihanteellinen ja hyvä arki pitää sisällään ihmisen perustarpeisiin liittyviä piirteitä kuten riittävä yöuni ja lämmin ateria (kuvio 2.). Nämä ovat fyysisiä perustarpeita, joita ilman ihminen ei tule toimeen ja, joiden avulla lapselle rakentuu sujuva arki.

Kuvio 2. Lapselle ihanteellinen ja hyvä arki (Kyrönlampi-Kylmänen 2010).

Lapsen aineenvaihdunta on vilkas ja nopea kasvu kuluttaa paljon energiaa, mikä vuoksi erittäin tärkeää, että esimerkiksi lapsi saa säännöllisesti ja riittävästi ruokaa. Jos perheessä syödään ja nukutaan säännöllisesti, elämäntavan perusta on jo yhdeltä osiin kunnossa. Säännöllisestä elämästä tulee tapa, kun siihen tottuu pienenä. (Matilainen 2008.) Liittymisen ja rakkauden tarpeet kumpuavat tarpeesta olla rakastettu ja, että on joku, jota rakastaa. Turvallisuuden tarpeet tulevat tyydytetyksi, kun lapsi saa viettää aikaa vanhempiensa kanssa ja vanhemmat valvovat mm. kohtuullista median käyttöä. Myös korkeammat tarpeet kuten kunnioitus, arvostus ja itsensä toteuttaminen ovat tärkeitä, joihin ihminen voi keskittyä, kun perustarpeet ovat tyydytetyt. Lapsen kuunteleminen opettaa lasta arvos-

tamaan itseään ja vuorovaikutuksessa muiden kanssa hän oppii muiden arvostamista sekä itsensä toteuttamista. (Maslow 1954.)

Arjen toiminnan keskiössä on ihminen. Lapset elävät vahvasti arjessa, tässä ja nyt -tilanteessa. Lapselle rutiinit ovat tärkeitä perusturvallisuuden muodostumisen vuoksi ja ne ohjaavat lasta elämän hallintaan. Rutiinit auttavat myös jäsentämään päivänkulkua ja hahmottamaan tapahtumista erilaisia kokonaisuuksia esimerkiksi arkiamuisin kotiaskareiden jälkeen lapsi menee yleensä päiväkotiin, jonka jälkeen hän pääsee taas illalla kotiin. Lapsen päivä rakentuu yleensä kahdesta kokonaisuudesta, kodista ja päiväkodista. Rutiineilla on myös suuri merkitys hyvinvointitaitojen omaksumiselle. (Matilainen 2008.) Plowman ja Steveson (2012) halusivat tutkia, millaista arkea lapset elävät kotona perheen kanssa. Tutkimuksen taustalla vaikutti Bronfenbrennerin ekologinen kasvatusteoria. Tutkijat pyrkivät osoittamaan teorian ja käytännön välisen yhteyden, ymmärryksen perheen kulttuurista ja käytännöistä, keräämällä aineistoa sekä lasten kotoa että kodin ulkopuolelta. Tiedonkeruu tapahtui visuaalisilla päiväkirjoilla, mikä tarkoitti, että vanhemmat lähettivät matkapuhelimilla tietoja tutkijoille. Vanhemmat saivat tutkijoilta yhden päivän aikana kuusi tekstiviestiä ja heitä pyydettiin vastaamaan viestiin 30 minuutin kuluessa multimediamiestillä. Vanhempien lähettämässä viestissä tuli olla kuva lapsesta, kuvauspaikka ja mitä kuvassa tapahtuu. Päiväkirjat tarjosivat tutkijoille välähdyksiä lasten päivästä ja tietoa, mitä lapset tekevät päivisin. Tutkimus osoitti, että leikkiminen on 3-4-vuotiaille lapsille tärkeää ja, että teknologia ei hallitse heidän elämänsä siinä määrin kuin jotkut tiedotusvälineet ovat antaneet uskoa.

Kyrönlampi-Kylmäsen (2007) tutkimuksen mukaan vanhemman arki koostuu lähtemisistä ja tulemisista, mikä ei lapsia miellytä kaikilta osin. Tutkija toteaa, että lapsen rytmi eroaa aikuisen rytmistä, mikä ilmenee jännitteenä lapsen ja aikuisen välillä. Lapsi yrittää muokata vanhemman tahtia itselleen sopivaksi hidastamalla tai vastustelemalla joko vanhemman tai päiväkodin henkilökunnan asettamaa rytmiä. Lapsi on sopeutuja ja tottuu tarvittaessa esimerkiksi epäsäännöllisyyteen ruokailu- ja nukkumaanmenoaikojen suhteen, mutta tämä ei kuitenkaan tarkoita, että lapsi haluaisi elää ilman rutiineja. Aikuiset sen sijaan eivät malta tai ehdi

keskittyä meneillään olevaan hetkeen, vaan ajatukset vaeltavat jossain muualla. Revon (2009) väitöstutkimuksen keskeinen tulos onkin, että lapsiperheiden vanhemmat elävät arkeaan ristiriitaisten kulttuuristen odotusten keskellä. Keskeinen jäsenitys arkisten käytäntöjen kuvauksissa paikantuu perheen ja ansiotyökansalaisuuden väliin.

Jokainen meistä on oman arkensa asiantuntija ja jokainen meistä myös määrittää, mitä omaan arkeen kuuluu. Aikuiset pitävät usein arkirutiineita itsestään selvinä eikä niiden puuttumista yleensä huomaa ennen kuin niitä ei ole. Toisaalta vuorovaikutteinen arki muuntuu ajan ja paikan mukaan ja saattaa toisinaan tuntua raskaalta. Onkin hyvä, että arjen ja rutiinien avulla lapsi oppii erottamaan arjen ja juhlan toisistaan, sillä arkena asiat tehdään yleensä aina samalla tavalla: syödään tietynlaisia ruokia tiettyyn aikaan, puuhaillaan kaikenlaisia arkitouhuja ja nukutaan. Arki on tavanomaista ja tuttua, joka ilman poikkeuksia ja vaihtelua alkaa tuntua tavanomaiselta ja tylsältä. Sen sijaan juhla on jotain erityistä ja epätavallista, mikä poikkeaa arjen tuomasta tutusta ja turvallisesta: syödään erilaisia ruokia, herkutellaan, seurustellaan muiden ihmisten kanssa, valvotaan illalla pidempään ja herätään aamulla myöhempään. (Matilainen 2008, Törrönen 2012.)

2.3.2 Leikki

Leikin merkitystä osana lapsen kokonaisvaltaista kehitystä on varhaiskasvatuksessa pidetty tärkeänä asiana. Lapsen olisi tärkeää oppia leikkimään ennen kouluikää, sillä leikkitaidon merkitys korostuu hänen myöhemmissä kehitysvaiheissa ja oppimisessa. Leikki on lapsen sisäisesti motivoitunutta, vapaaehtoista toimintaa, johon hän luontaisesti suuntautuu. Lapsi tutkii oma-aloitteisesti itseään ja lähiympäristöään ja pyrkii saavuttamaan itselleen asettamansa päämäärät. Yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten myötä on kuitenkin ollut havaittavissa, että lasten leikki on muuttunut ja leikin määrä vähentynyt. Kallialan (2004) ja monen muun asiantuntijan mukaan viihde-elektroniikka hallitsee liian paljon lasten elämää tänä päivänä. Suomessa alle kouluikäisten lasten mediasuhteista on ryhdytty viime vuosina tekemään yhä enemmän tutkimusta. Yksi syy pienten lasten

mediankäytön tutkimuksen lisääntymiseen on tutkijoiden mukaan se, että mediayhtiöt ovat alkaneet kiinnostua pienistä lapsista, muun muassa markkinoinnin kohteena: yhä nuoremmille lapsille suunnataan esimerkiksi pelejä ja tv-ohjelmia. (Lasten mediabarometri 2010.)

Friedrich Fröbel näki jo omana aikanaan leikin lapsen kehityksen korkeimmaksi asteeksi, lapsen sisäisen elämän vapaaehtoiseksi ilmenemismuodoksi sen omasta pakosta ja tarpeen vaatimuksesta lähtien. Hän kirjoittaa leikistä seuraavasti: ”Pienen lapsen leikit ovat tulevan elämän sirkkalehtiä, sillä niissä kehitty ja näyttäytyy ihminen kokonaisuudessaan herkimpine ominaisuuksineen ja sisäisine mielenlaatuineen. Jos lapsi tässä iässä vahingoittuu, vahingoittuvat hänen elämänpuunsa sirkkalehdet ja hän vahvistuu vain suurin vaivoin miehuusikään”. (Oleander & Cleve 2004.)

Leikkiessään lapsi tutustuu ympäristöönsä, oppii uusia asioita ja jakaa kokemuksiaan toisten lasten kanssa. Leikki on lasten vuorovaikutustilanteiden harjoittelun kannalta ensisijaisen tärkeää. Leikkiessään lapset harjoittavat mielikuvitustaan ja harjoittelevat erilaisia rooleja. Leikin kehityksessä voidaankin todeta kolme vaihetta, harjoittelu-, symboli- ja sääntöleikki. Harjoitteluleikissä lapsi opettelee käsittelemään esineitä ja leikin ideaa, vastavuoroisuutta. Tärkeää on itse toiminta. Lapsi havainnoi ympäristöään, ottaa näkemästään ja kuulemastaan aineksia omiin leikkeihin ja sulauttaa ne aiemmin opittuihin asioihin. Symbolileikin vaiheessa lapsi pystyy leikkimään mielikuvan kannattelemana eli esittämään toista henkilöä tai kuvaamaan esineellä toista esinettä. Sääntöleikeissä lapsi harjoittelee sovittujen sääntöjen ja rajoitusten noudattamista sekä tunteiden ilmaisemista. (Kalliala 2008.)

Lasten oikeuksien sopimuksen (1989) mukaan jokaisella lapsella tulisi olla oikeus ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan. Koska leikki on lapsen elämää, niin kaikkien lasten tulisi saada leikkiä. Lapsi nauttii ja iloitsee leikistä. Kaikenikäiset lapset tarvitsevat leikkiä, sillä leikkiä pidetään välttämättömänä lapsen psyykkisen, fyysisen, emotionaalisen, sosiaalisen ja kognitiivisen kehityksen kannalta. Leikin avulla lapsi oppii käsittelemään tunteitaan, jäsentämään ajatuk-

siaan sekä pohtimaan kasvun ja kehityksen tuomia muutoksia (Kyrönlampi-Kylmänen 2010).

Aikuisten tehtävänä on mahdollistaa lapselle aikaa ja tilaa leikille. Mikkolan ja Nivalaisen (2009) mukaan aikuisen läsnäololla ja ohjauksella on lapsen leikkimiselle paljon suurempi merkitys kuin usein muistetaan. Leikin merkitys on suuri, koska sen avulla lapsi voi ilmaista itseään ja käyttää mielikuvitusta. Leikki on nautinnollista ja tuottaa mielihyvää. (Kalliala 2004.) Lapsen tulee saada viipyä leikeissään, nauttia rauhallisesta hetkeen seisahtumisesta (Meretniemi 2004). Lapsen leikkiä havainnoidessamme huomaamme, että lapset rakastavat arjen yksinkertaisia asioita. Lapset leikkivät kaikkea sitä mitä näkevät, kokevat, kuulevat ja kohtaavat. Lapsi tutkii ja kokeilee esim. roolileikeissä, mikä hän on ja mielikuvituksen voimalla hän eläytyy rooliinsa täydellisesti. (Hintikka 2009.)

Reunamo (2007) esittelee kirjassaan koosteen neljän helsinkiläisen päiväkodin yleisten toimintojen jakautumisesta aamupäivän aikana. Havaintojen perusteella aamupäivästä sisä – ja ulkoleikkeihin kului lähes kuusikymmentä prosenttia, joten ainakin päiväkodeissa on runsaasti leikkiaikaa. Erilaiset leikit sisällä ja ulkona oli jaoteltu kahdeksaan eri kategoriaan, joista esineleikki yhdessä oli selkeästi yleisintä. Toiseksi yleisintä oli yhdessäolo (olla yhdessä leikkimättä). Leikki edellyttää toteutuakseen aikaa, rauhaa ja tilaa. Omaehtoinen leikki syntyy tiedosta, että leikille on oikeasti jätetty aikaa. Lyhyesti tiivistettynä voidaan sanoa, että leikin ydin on tavoissa, joilla lapsi havaitsee ihmisten toimivan keskenään. (Mikkola & Nivalainen 2009.)

2.3.3 Osallisuus: lapsen näkökulma arkeen

Lapsiasiavaltuutetun mukaan Suomessa lapsen oikeus osallistumiseen on heikoin tunnettu kaikista lapsen oikeuksista. Perinteisesti lasta ei ole otettu mukaan häntä koskevaan päätöksen tekoon, vaan aikuinen on ollut aktiivinen toimija ja päättäjä. Bronfenbrennerin kasvatusteorian mukaan perhe ja koti on usein lapsen lähin kasvuympäristö, joka on lapsen osallistumisen ja arvostamisen kannal-

ta kaikkein tärkein paikka. Myös päivähoido ja myöhemmin koulu, järjestöt ja vapaa-ajan toiminta, tarjoavat lapselle mahdollisuuden osallistua häntä koskevien asioiden käsittelyyn. Aina ei osallistumiseen tarvita erillisiä rakenteita, vaan ennen kaikkea lasta kunnioittavia, kuuntelemaan ehtiviä ja keskustelemaan halukkaita aikuisia. (Lapsiasiavaltuutetun toimintakertomus vuodelta 2005.) Osallisuudessa on tärkeää, että yksilöllä on oma kokemus osallisuudesta ja että asiat tapahtuvat tunnetasolla. Lapselle tulee syntyä tunnekokemus siitä, että hänelle tärkeät asiat ovat tulleet kuulluiksi ja hän on itse voinut olla vaikuttamassa. Osallisuuden kokemus voi siis syntyä, vaikka lapsi ei olisi lainkaan paikalla tekemässä päätöksiä.

Osallisuus voidaan määritellä lapsen yhteisöön liittymisenä, kuulumisena ja siihen vaikuttamisena. Se rakentuu vastavuoroisesta toiminnasta, mikä edellyttää niin lapsen aktiivista mukaan tulemistä kuin hänen huomioon ottamista. Osallisuuteen ei kuitenkaan aina tarvita sanallista kommunikointia, lapset ja aikuiset myös tuntevat välillään yhteenkuuluvuutta ja osallisuutta. Osallisuudella on lapsen kokemuksia ja ajattelumaailmaa laajentava vaikutus. Lapsen osallisuus on vahvasti sidoksissa hänen kehitysvaiheeseensa ja kykyynsä osallistua. Lapsen taitamattomuutta ja alhaista kehitystasoa käytetään helposti selityksenä lapsen osallistumisen rajoittamiselle. On tärkeää, että lapsi saa mahdollisuuden toimia sillä osallisuuden tasolla, joka hänen ikätasoonsa nähden on mahdollinen. Alle 3-vuotiaat lapset voivat mainiosti vaikuttaa oman arkensa kulkuun, jos heille annetaan siihen mahdollisuus. Ikä ei ole este, vaan aikuisen tulee löytää lapsille sopivat osallistumistavat etsien ja kokeillen yhdessä lasten kanssa. Osallisuuteen liittyviä vuorovaikutus- ja osallistumistaitoja voidaan harjoitella yhdessä aikuisen tai vertaisryhmän tuen avulla. Tärkeintä on kuitenkin lapsen oma kokemus siitä, että hän on ollut osallisena vaikuttamassa häntä koskevien asioiden käsittelyssä. Mikäli lapselle ei synny kokemusta siitä, että hänelle tärkeät asiat ovat tulleet kuulluiksi ja niillä on ollut merkitystä, ei voida puhua osallisuuden toteutumisesta. (Kiili 2006, Oranen 2008, James & James 2004)

Kirby, Lanyoni, Croni, ja Sinclairin (2003) teettämässä tutkimuksessa, joka selvitti lasten osallisuutta, lähes kaikki 29 tutkimukseen osallistuneista organisaatioista

mainitsivat lukuisia lasten henkilökohtaisen kehityksen edistäviä toimia kuten esimerkiksi lisääntyneen luottamuksen ja uskon omaan itseensä, ryhmässä toimimisen taitojen kehittymisen, vuorovaikutuksen lisääntymisen sekä aktiivisemmän osallistumisen ja vastuuntunnon.

Kiili (2006) tarkastelee tutkimuksessaan lasten erilaisia voimavaroja, jotka ovat kulttuurisia, sosiaalisia, materiaalisia ja taloudellisia sekä inhimillisiä (taulukko 3). Taulukko osoittaa tiivistetyssä muodossa, miten erilaisia ja eritasoisia voimavaroja lapset tarvitsevat tai heillä on. Kulttuurisilla voimavaroilla tarkoitetaan lasten käsitystä itsestään ja muista, mielikuvia ja kokemuksia elinympäristöstä sekä toimintaan vaikuttavia arvoja ja asenteita. Materiaalisilla voimavaroilla tarkoitetaan sellaisia voimavaroja, joilla on lasten osallistumisen kannalta tärkeitä tai merkityksellisiä kuten tarvikkeet, esineet ja tilat, joissa toiminta tapahtuu. Sosiaaliset voimavarat ovat lasten keskinäisiä ja lasten sekä aikuisten välisiä suhteita ja lasten lähiyhteisöjen toimivuutta sekä sitä, miten ne kannustavat, edistävät tai estävät lasten osallistumista. Yksilöllisiin ominaisuuksiin liittyy inhimilliset voimavarat eli yksilöiden erilaiset kyvyt ja intressit.

Taulukko 1. Lasten osallistumiseen tarvittavat voimavarat (Kiili 2006).

Kulttuuriset voimavarat:	Materiaaliset voimavarat:	Sosiaaliset voimavarat:	Inhimilliset voimavarat
<ul style="list-style-type: none"> • kulttuuriset lapsi- ja lapsuuskäsitykset 	<ul style="list-style-type: none"> • taloudelliset 	<ul style="list-style-type: none"> • Ipanoiden kokoonpano: kaksi Ipanaryhmää ja kaksi oppilasta per luokka 	<ul style="list-style-type: none"> • Ipanoiden toimijaesimerkit
<ul style="list-style-type: none"> • ikä 	<ul style="list-style-type: none"> • materiaaliset ja tilalliset 	<ul style="list-style-type: none"> • aikuiset yhteistyökumppaneina, sukupolvien välinen yhteistyö 	
<ul style="list-style-type: none"> • tieto ja tiedonvälitys 		<ul style="list-style-type: none"> • koulun oppilaat ja kaverit, lasten keskinäinen yhteistyö 	

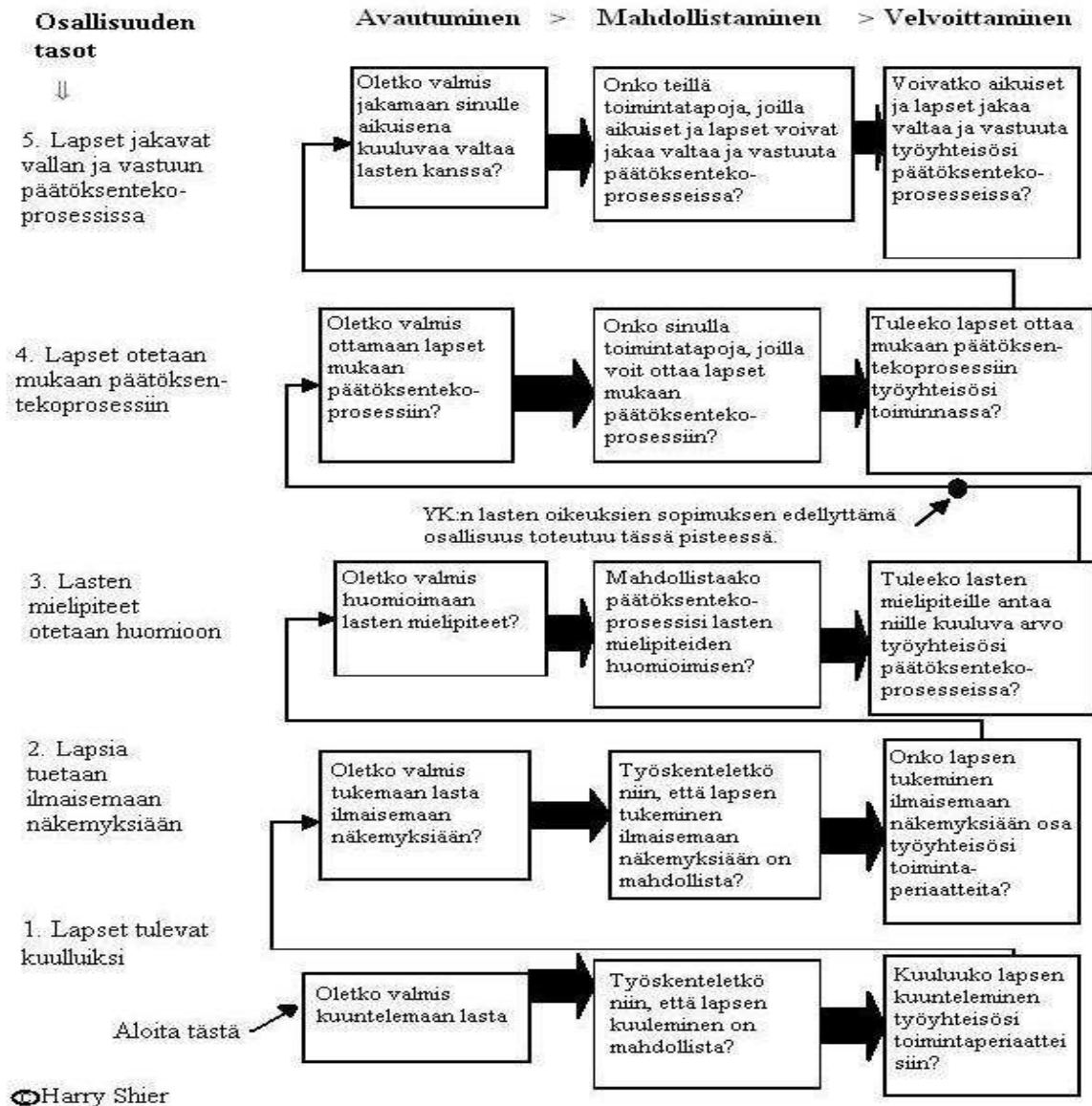
Pirkko Lumioksa suoritti Vantaalla vuonna 2009 tutkimuksen, jonka tarkoituksena oli tuoda lasten ääni kuuluviin ja selvittää mitä he ajattelevat varhaiskasvatuksesta. Tutkimuspäiväkodit valittiin mahdollisimman erilaisilta alueilta ja tarkoituksena oli saada mukaan lapsia eri kieli- ja kulttuuriryhmistä sekä erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Tutkimus oli osa Nuori vantaalainen – aktiivinen vaikuttaja – hanketta, jonka tavoitteena oli ideoida rakenteita 5—6 -vuotiaiden kuulemisjärjestelmälle, minkä perusteella Lumioksa lähti toteuttamaan omaa tutkimustaan asiakaskyselyn muodossa Vantaan päiväkotien 5 - 6 -vuotiaille lapsille. Lumioksan tutkimus on ensimmäinen Vantaalla tehty tutkimus, jossa lapset toimivat päivähoiton laadun ja osallisuutensa arvioijina. Tutkimus toi lasten ääntä kuuluviin ja lapset saivat toimia päivähoidossa toteutettavan toiminnan ja laadun arvioitsijoina. Lasten ajatuksia kuuntelemalla ja heidän ehdotuksiaan toteuttamalla on mahdollista muokata päiväkodin ympäristöä ja toimintaa lasten osallisuutta tukevaksi. Osallisuuden toteutuessa lapset saavat olla toimijoina aikuisten rinnalla ja heidän mielipiteillään on vaikutusta päiväkodin käytäntöjen muuttamisessa

Venninen, Leinonen ja Ojala (2010) tutkivat päivähoiton työntekijöiden näkemyksiä lasten osallisuudesta ja siitä, miten se ilmenee päiväkodin arjessa. Osallisuuden toteutumisen suurimpina esteinä vastaajat pitivät suuria lapsimääriä sekä vaihtuvaa henkilöstöä. Muina esteinä nousivat esille erityisesti kiire, aikataulus, melu ja väsymys, joihin vaikuttamismahdollisuudet koettiin hyvin vaihtelevasti. Aikuisten vaikutus lasten osallisuuden tukijana voitiin tiivistää neljään kulmakiveen:

- 1) osallisuutta mahdollistavien olosuhteiden luomiseen,
- 2) taitoon ja haluun kerätä lapsesta tietoa,
- 3) kykyyn hyödyntää lapsilta saatavaa tietoa ja
- 4) taitoon kehittää osallisuutta tukevia toimintatapoja omassa työssään.

Osallisuutta on usein kuvattu erilaisilla porrastai tikapuumalleilla. Pelkistäen mallit voisi tiivistää siten, että alhaisimmilla portailla yksilöllä on vain vähän tai ei lainkaan mahdollisuuksia vaikuttaa ja mitä korkeammalle hän kiipeää, sitä enemmän valtaa hänellä on. Oletuksena on, että myös yksilön osallisuus lisääntyy samassa suhteessa. (Oranen 2008). Shier (2001) haluaa suunnata kasvatta-

jat pohtimaan sitä, mikä on osallisuutta ja millä tasolla osallisuus yhteisössä mahdollistetaan. Osallisuuden edellytysten arvioinnissa tarkastellaan joka portaalla erikseen sitä, minkälaiset valmiudet (asenteet ja arvot) aikuisilla on suhteessa osallisuuden määrään (Oranen 2008). Shier (2001) jakaa osallisuuden viiteen tasoon, jotka ovat lasten kuunteleminen, mielipiteiden ja näkemysten ilmaisun tukeminen sekä niiden huomioiminen, lasten ottaminen mukaan päätöksentekoprosessiin sekä lopuksi lasten ja aikuisten vallan ja vastuun jakautuminen tasanaisesti päätöksenteossa (kuvio 3.). Mitä enemmän lasten ja nuoret voivat olla päätöksiä tekemässä, sitä enemmän heidän ajatellaan olevan osallisia toiminnassa, jota päätökset koskevat. (Oranen 2008.)

Kuvio 3. Shierin osallisuuden tasot. (Leinonen 2010)

Kasvattajan olisi pystyttävä herättämään lapsissa myös uusia kiinnostuksen kohteita, eikä turvauduttava vain siihen, mitä lapset tuovat kasvatustilanteeseen. Näin ollen kasvattajan tulee olla aktiivinen ja opettavainen. Paras lapsilähtöisyyden tulos saavutetaan, kun kasvatuksessa toteutuu lasten toiveet suhteessa aikuisen näkemykseen siitä, mikä on olennaista ja tärkeää kasvatustilanteesta. Kasvattajan on yritettävä oivaltaa lapsen maailma ja saada lapset innostumaan toiminnasta. Tämä onnistuu yleensä hyvin, kun aktiviteetit ovat lapsista lähteviä. Vaikka toiminnassa on otettava lapsen kiinnostuksen kohteet huomioon,

ei se saa rakentua liian yksipuolisesti niiden varaan, sillä tällainen kasvatus saattaa lisätä sosiaalista eriarvoisuutta lasten keskuudessa. (Brotherus ym. 2002). Kirby, Lanyon, Croni, ja Sinclairin (2003) käsikirjassa, *Building a culture of participation*, annetaan kasvattajille konkreettisia ja toiminnallisia esimerkkejä siitä, mitä osallisuus käytännössä tarkoittaa ja miten sitä voisi paremmin ottaa huomioon arjessa. Hyviä esimerkkejä osallistavista menetelmistä ovat erilaiset keskustelut kuten esim. sääntöjen ja sopimusten yhteinen laadinta, lasten kokoukset, haastattelut (esim. sosiometrinen haastattelu), piirros ja siitä kertominen. Niin päivähoitossa kuin kotonakin, aikuisten ja lasten tulisi ajoin istua alas juttelemaan ja sopimaan, millaisia sääntöjä olisi hyvä sopia noudatettavaksi sisällä ja ulkona. Hyvin nuoretkin lapset, 2-3-vuotiaat, osaavat kertoa esimerkiksi, miten heidän mielestään ihmisten pitäisi käyttäytyä toisiaan kohtaan. Päivähoitossa kootaan usein lasten varhaisvuosista portfolioita eli kasvunkansiota, jonka avulla aikuiset ja lapset itse voivat seurata lapsen kasvua ja kehittymistä. Tavoitteena on myös, että lapsi itsekin oppisi seuraamaan ja huomioimaan omaa kehittymistään ja näin hänen itsetuntemuksensa kasvaa. Kasvunkansioon voidaan koota mm. tietoa lapsesta, hänen tarinoitaan, kuvallisia töitään ja askarteluja. Sosiometristä haastattelua voidaan käyttää ”välineenä”, jossa lapset arvioivat kavereitaan ja sitä kenen kanssa he haluavat ja eivät halua olla.

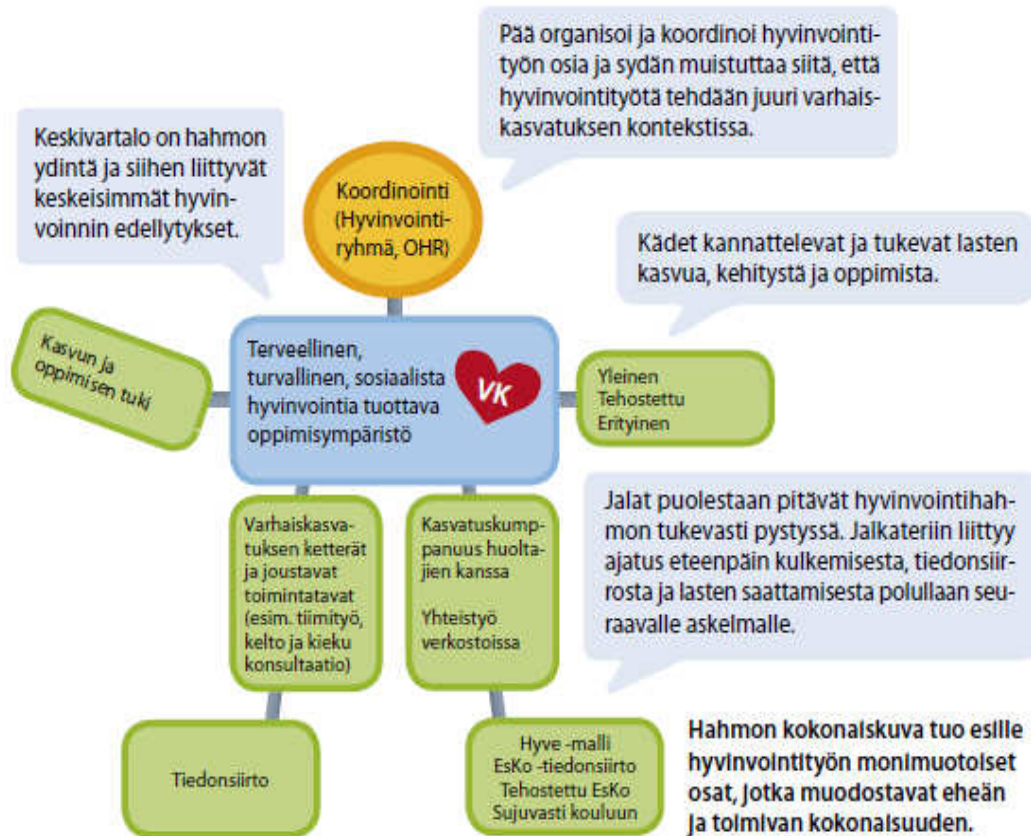
2.4 Päivähoito

Päivähoito on Suomessa hoitoa, kasvatusta ja opetusta ja, jonka järjestämisestä vastaa kunnat. Sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla sen sijaan on päivähoiton kehittäminen, laatu ja lainsäädäntö. Päivähoitopalveluiden kehittyminen jokaisen lapsen hyvinvointia ja oppimista edistäviksi varhaiskasvatuspalveluksi on tuonut varhaiskasvatukseen uusia haasteita. Varhaiskasvatus tarvitseekin kehittyäkseen yhteistä näkymää siihen, mitkä ovat lapsen hyvinvointiin ja oppimiseen vaikuttavia keskeisiä tekijöitä ja miten ne tulisi huomioida varhaiskasvatuksen arkipäytäntöjen ja vuorovaikutuksen kehittämisessä. (Alila & Parrila 2010.) Hyvinvointityö on sekä yhteisöllistä että yksilöllistä. Kaikkien kasvattajien arkiset toimet ratkaisevat sen, kuinka hyvin hyvinvointityö varhaiskasvatuksessa toteutuu. Ku-

viossa 4. esitellään vertauskuvan kautta hyvinvointi- ja oppilashuoltotyön kokonaisuutta. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012.)

Varhaiskasvatussuunnitelmassa (2005) varhaiskasvatus määritellään pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten kiinteää yhteistyötä, kasvatuskumppanuutta tarvitaan, jotta perheiden ja kasvattajien yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden. Myös lapsen kieli ja kulttuuri otetaan päivähoitossa huomioiden järjestämällä esim. suomen-, ruotsin- ja saamankielisille lapsille päivähoitoa heidän omalla kielellään. Lasten kielitaitoa ja kulttuuria tuetaan yhteistyössä kyseisen kulttuurin edustajien kanssa oman kielen tunneilla. Varhaiskasvatusta järjestetään valtakunnallisten linjausten mukaisesti varhaiskasvatuspalveluissa, joista keskeisimpiä ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä erilainen avoin toiminta.

Varhaiskasvatusympäristö muodostuu fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden kokonaisuudesta. Fyysinen ympäristö tulee suunnitella joustavaksi, sillä oppimiseen innostava monipuolinen ja joustava ympäristö herättää lapsissa mielenkiintoa, kokeilunhalua ja uteliaisuutta ja kannustaa lasta toimimaan ja ilmaistamaan itseään. Ympäristö tuo myös lasten ja kasvattajien yhteiseen toimintaan erilaisia tiedollisia, taidollisia ja kokemuksellisia aineksia. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2005.) Päivähoitossa olevien lasten määrä on lisääntynyt merkittävästi viime vuosina. Nykyään monet lapset eivät koe omien vanhempiensa olevan ensisijaisia huoltajia, vaan myös päivähoiton henkilöstö on merkittävässä roolissa lapsen kasvussa ja kehityksessä. (Kragh-Müller-Isbell 2011.)

Kuvio 4. Varhaiskasvatuksen hyvinvointityö ja esiopetuksen oppilashuolto sen osana (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012).

Lasten käsityksiä päivähoidosta on tutkittu melko paljon. Paanasen (2006) pro gradu-tutkimustulosten perusteella lapsille tärkeimpiä asioita päivähoitossa arjessa olivat toiminta ja vertaissuhteet, vanhemmat painottivat turvallisuutta, lapsen yksilöllisyyttä ja hyvää perushoitoa. Tulosten perusteella päivähoiton pedagogiikassa kohdistui lasten ja vanhempien osallisuuteen, toimintakulttuuriin, lasten vertaissuhteisiin ja kasvattajien ammatillisuuteen liittyviä kehittämishaasteita. Einarsdottir (2005) tutki Islannissa 5-6-vuotiaiden lasten käsityksiä päiväkodista sekä millaisilla menetelmillä lasten käsityksiä olisi hyvä tutkia. Tutkimusaineisto koottiin lasten haastatteluista, piirroksista, valokuvista sekä pelistä. Tulokset osoittivat, että laadukas päivähoito muodostui lasten mielestä hyvistä kaverisuhteista sekä valinnan mahdollisuudesta leikin ja tekemisen suhteen. Sen sijaan lapsen kokivat sellaiset aikuisten suunnittelemat tilanteet, joissa vaaditaan paikallaan oloa ja hiljaisuutta, pitkästyttäväksi ja tylsiksi. Tanskalaisen Kragh-Müller

ja yhdysvaltalaisen Isbellin (2011) tarkoituksena oli sen sijaan tutkia 3-6-vuotiaiden tanskalais- ja yhdysvaltalaislasten käsityksiä päivähoidosta, osallisuudesta sekä suhteista kavereihin ja päivähoidon henkilökuntaan. Tutkimusmenetelminä käytettiin havainnointia, piirtämistä ja haastatteluja. Tutkimuksen mukaan päivähoitossa, sekä tanskalais- että yhdysvaltalaislasten mielestä, parasta oli leikkiminen. Lapsen viettäessään suurimman osan päivästä päivähoitossa, olisi tärkeää, että hänellä olisi kavereita. Lasten omasta mielestään kurjinta päivähoitossa oli silloin, kun ei ole ketään kenen kanssa leikkiä tai jos joku kiusaa heitä.

Päivähoidon rakenteita ja toimintaympäristöä on tutkittu mm. lasten haastattelujen avulla. Koiviston (2007) tutkimuksessa päiväkotiyhteisö lähti kehittämään toimintakäytäntöjä osallistamalla lapsia kysymällä heiltä, mitä he toivovat päivähoitolta. Tuloksena oli, että arki pyrittiin rakentaa mahdollisimman kiireettömäksi, koska lapsille tärkeintä oli tärkeintä kiireetön yhdessäolo, aikuisen läsnäolo ja lapsen kuunteleminen. Lisäksi hyvää arkea ja päivittäin toistuvia perushoitotilanteita alettiin arvostaa toimintatuokioiden sijaan.

Parila & Allilan (2011) mukaan varhaiskasvatusympäristön vuorovaikutussuhteita ja fyysistä ympäristöä tulisi kehittää niin, että ne edistävät jokaisen lapsen oppimista ja hyvinvointia. Puroila (2002) tutki päiväkodeissa toteutettavaa varhaiskasvatustyötä pyrkimyksenään jäsentää, kuvata ja ymmärtää päiväkotityön rakentumisen logiikkaa. Tutkimuksen tuloksena rakentuneita teoreettisia, menetelmällisiä ja päiväkodin käytännön työhön liittyviä näkökulmia voidaan hyödyntää eri tavoin esimerkiksi varhaiskasvattajien perus- ja täydennyskoulutuksessa. Myös päiväkodin työntekijät ja työyhteisöt voivat tutkimuksen pohjalta arvioida ja kehittää omaa työtään. Tutkimus mahdollistaa myös päiväkotilasten vanhempien, päättäjien sekä muiden tahojen perehtymisen päiväkodin arkielämään. Tutkimusaineisto koostui havainnointi- ja haastatteluaineistosta, jonka hän kokosi yhdeksässä Oulun läänin alueella sijaitsevassa päiväkodissa. Tutkimus osoitti varhaiskasvattajien tulkitsevan työtään viiden erilaisen kehyksen kautta (taulukko 2.). Puroila sovelsi kehysanalyttistä lähestymistapaa päiväkodeissa toteutettavan varhaiskasvatustyön analyysiin, jonka kautta rakentui kuva varhaiskasvattaji-

en arkityöstä. Kehysten puitteissa rakentuivat myös päiväkodin toimijoiden roolit ja identiteetit monimuotoisiksi.

Taulukko 2. Varhaiskasvatustyötä jäsentävät kehykset (Puroila 2002).

Kehys	Varhaiskasvattajan suuntautuminen
Opetuksellinen kehys	Suuntautuminen oppimiseen ja sen edistämiseen.
Hoivakehys	Suuntautuminen hyvinvointiin ja emotionaaliseen turvallisuuteen.
Hallinnan kehys	Suuntautuminen työtilanteiden hallintaan, kuriin ja järjestykseen.
Käytännöllinen kehys	Suuntautuminen asioiden, esineiden, ajan, tilan ja ihmisten organisointiin.
Persoonallinen kehys	Suuntautuminen yksilöllisiin luonteenpiirteisiin, tunteisiin työssä sekä yksityiselämään ja elämänhistoriaan.

2.5 Lainsäädäntö

Suomalainen lainsäädäntö velvoittaa huolehtimaan lapsen hyvinvoinnista, kuulemaan lasta ja asettamaan lapsen edun ensisijaiseksi. Nämä asiat turvataan niin perustus-, lastensuojelu- ja nuorisolaissa kuin myös lasten oikeuksien sopimuksessa. Suomen Perustuslain tasolla säädetään, että lasta tulee kohdella tasa-arvoisesti yksilönä ja, että lapsen tulee voida osallistua ja vaikuttaa omien asioidensa käsittelyyn (Suomen Perustuslaki 11.6.1999/731, § 6). Lastensuojelulakiin (13.4.2007/417) on kirjattu lain tarkoitus, joka on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lain 2 § määrittellään vastuu lapsen hyvinvoinnista ensisijaisesti lapsen vanhemmille ja muille huoltajille. Lapsen vanhemman ja muun huoltajan tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Myös lapsen osallisuutta ja lapsen mahdollisuutta tulla kuulluksi käsitellään.

Lastensuojelulain 12 § velvoittaa kunnan tai useamman kunnan yhdessä laatimaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi kunnan tai kuntien toimintaa koskeva suunnitelma, joka

hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Esimerkiksi Vantaalla, ensimmäinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, Hyvis, valmistui 2008. Sen tavoitteena on lisätä vantaalaisten nuorten, lasten ja lapsiperheiden hyvää arkea. Suunnitelman pääpaino on toimijoiden yhdessä tekemässä ennaltaehkäisevässä työssä. Ohjelman teossa on ollut kaupungin eri toimialojen, seurakunnan ja järjestöjen lisäksi vahvasti myös lapset ja nuoret. He ovat vaikuttaneet ohjelman sisältöön omien ajatuksiensa ja ideoidensa kautta. Lasten ja nuorten ehdotuksista päivitettyyn suunnitelmaan on tulossa teemat ”hyvä ruoka” ja ”iloa harrastuksista”. Tämän lisäksi lapset ja nuoret toivovat, että Vantaalla kehitetään lähellä olevia, maksuttomia vapaa-ajan viettomahdollisuuksia. Myös vantaalaisilta vanhemmilta saatuja kyselyvastauksia on hyödynnetty suunnitelman teossa. Suunnitelman työstössä etsitään uusia toimintatapoja siihen, miten me kaikki voimme edistää hyvinvointia yhdessä jaetun, miellyttävän ruokahetken kautta esimerkiksi päivähoitossa, koulussa tai kotona.

Lapsen hyvää elämää, arkea voidaan myös tarkastella lapsen oikeuksien yleis-sopimuksen valossa. Kun verrataan pohjoismaita keskenään, on Norja lasten oikeuksien ja myös osallistumisen kehittämisessä uranuurtaja. Lasten tasa-arvoinen, perheasemasta riippumaton perintöoikeus astui Norjassa voimaan vuonna 1915 ja Islannissa 1921. Tanskassa tämä laki hyväksyttiin 1937, mutta Ruotsissa ja Suomessa vasta 1970-luvulla. (Kiili 2006.) Yleisinä periaatteina lasten oikeuksien sopimuksessa ovat lapsen suojeleminen syrjinnältä, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen sekä lapsen mielipiteen huomioonottaminen. Sopimuksen sisältöä on konkretisoitu kolmen ulottuvuuden avulla, jotka ovat lasten oikeus erityiseen suojelemaan ja hoivaan (Protection), oikeus riittävään oikeuteen yhteiskunnan voimavaroista (Provision) sekä lasten oikeus osallistua ja tulla kuulluksi kaikissa itseään koskevissa asioissa (Participation). (Lapsen oikeuksien sopimus 1989.) Pohjoismaita on yleisesti pidetty lasten oikeuksien edelläkävijämaina.

Lapsiasiavaltuutetulla on keskeinen asema valtakunnallisessa lapsi- ja perhepolitiikan kehittämisessä. Norja oli ensimmäinen maa, jonne perustettiin valtiollisen lapsiasianvaltuutetun (barnombudsman) virka vuonna 1980. Tanskassa ja Islannissa laki lapsiasianvaltuutetusta astui voimaan vuonna 1994 ja Ruotsissa vuon-

na 1993. (Kiili 2006.) Suomessa perustettiin lapsiasiavaltuutetun virka vuonna 2005, johon nimitettiin valtuutettu Maria Kaisa Aula. Lapsiasiavaltuutetun ensisijaisena tehtävänä on yhteistyössä muiden viranomaisten sekä toimialansa järjestöjen ja vastaavien muiden toimijoiden kanssa edistää lapsen edun ja oikeuksien toteutumista. Lapsiasiavaltuutettu raportoi vuosittain valtioneuvostolle lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisesta. Vuosikirjassa kerrotaan hänen toiminnastaan, lapsen oikeuksien toteutumisesta, lasten hyvinvoinnin kehityksestä ja lainsäädännössä havaituista puutteista. Vaikuttamistyössään lapsiasiavaltuutettu arvioi valtionhallinnossa vireillä olevia hankkeita lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta. Hänen tärkeä tehtävänsä on välittää lasten mielipiteitä päättäjille. Niitä kartoitetaan tekemällä kyselyjä ja selvityksiä sekä tapaamalla lapsia ja nuoria henkilökohtaisesti. (Paavola ym. 2006, Lapsiasiavaltuutettu.)

Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteissa (2005) toteutuvat erityisen konkreettisesti lapsen oikeuksien sopimuksen lähtökohdat. Niiden mukaan lapsella on oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin, turvattuun kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen sekä tarvitsemaansa erityiseen tukeen ja turvattuun, terveelliseen ympäristöön, jossa voi leikkiä ja toimia monipuolisesti. Lapsella on myös oikeus tulla ymmärrettyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet asettavat varhaiskasvatuksen ensisijaiseksi tavoitteeksi lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämisen, jota seurataan lapsikohtaisella varhaiskasvatussuunnitelmalla, vasulla.

Myös suomalainen terveydenhuolto, erityisesti neuvolatoiminta, tukee vahvasti lapsen ja perheen hyvinvointia. Uusi neuvola-asetus määrää kunnan järjestämään lapselle tämän ollessa 1–6 vuoden ikäinen vähintään kuusi terveystarkastusta, joihin sisältyvät laaja terveystarkastus 18 kuukauden ja 4 vuoden iässä. (Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 28.5.2009/380:9§.) Päivähoidossa olevan 4-vuotiaan lapsen laaja terveystarkastus tehdään pääkaupunkiseudulla yhteistyönä perheen, päivähoidon ja neuvolan kesken nk. Hyve-mallin mukaan. Hyve-malli koostuu päivähoidossa käytävästä 4-vuotiaan lapsen vasu-keskustelusta ja neuvolan laajasta terveystarkastuksesta, joka sisäl-

tää sekä terveydenhoitajan että lääkärin tarkastuksen. Tarkastukseen kutsutaan mukaan molemmat vanhemmat ja siinä huomioidaan koko perheen terveys ja hyvinvointi. (Laaksonen 2011.)

3 Tutkimustehtävä- ja kysymykset

Monissa varhaiskasvatuksen tutkimuksissa, joiden tutkimuskohteena on lapsi, heidän oma näkökulma ja mielipide jäävät usein kysymättä. Tämän laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on selvittää alle kouluikäisiltä lapsilta itseltään yleisesti sitä, miten he viettävät elämäänsä, kotona ja päivähoidossa. Halusin saada tietää, millaisia käsityksiä lapsilla on hyvästä arjesta. Tutkimuksen näkökulman valintaan ovat, oman mielenkiintoni lisäksi, vaikuttaneet ammattini ja elämäkokemukseni. Tavoitteena on haastattelututkimuksen avulla kerätä lasten mielipiteitä, saada heidän äänensä kuuluville ja aikuisten tietoisuuteen. Lapset kertovat itse, omin sanoin, mitä tekevät arkisin.

Tarkoitukseni on myös herättää pedagogista keskustelua, miten voisimme kehittää lasten elämää paremmaksi ja lisätä heidän hyvinvointiaan. Toivon, että tutkimuksen avulla aikuiset huomaavat, miten tärkeää on kuunnella lasten mielipiteitä ja huomioida heidät yksilöllisemmin. Lapsen hyvinvointia arjessa tukee lapsen itsensä, hänen vanhempiansa ja päivähoidon henkilöstön yhteistyö.

Pyrin tutkimuksellani vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä lapset mielellään tekevät?
2. Millaisia asioita lapset haluavat tehdä kotona? Entä päivähoidossa?
3. Miten kotona tehtävät asiat eroavat päiväkodissa tehtävistä asioista?
4. Tulevatko lapset kuulluksi päivähoidossa?

4 Tutkimusmenetelmät ja toteutus

Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, mutta se sisältää myös määrällisiä elementtejä, koska vastauksia on niin paljon. Kvalitatiivista analyysiä varten valitsen analysoitavaksi vain osan vastauksista, mutta kvantitatiivisessa analyysissä pystyn hyödyntämään koko aineistoa. Laadullisen tutkimusote soveltuu erityisen hyvin tutkimukseen silloin, kun halutaan tutkia luonnollisia tilanteita ja tietyissä tapahtumissa olleiden yksittäisten toimijoiden merkitysrakenteista. (Metsämuuronen 2006.) Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen ja kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004). Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruussa käytetään menetelmiä, jotka vievät tutkijan lähelle tutkittavaa kohdetta. Pyrkimyksenäni on tavoittaa tutkittavien näkökulma eli lasten näkemykset arjestaan purkamalla analyysissä aineisto osiin ja sitten kokoamalla se sitten uudelleen. Haasteena on olla kadottamatta merkityksellistä informaatiota analyysin aikana. (Tuomi & Sarajärvi 2011.)

4.1 Fenomenografinen lähestymistapa

Fenomenografinen lähestymistavan perustajana pidetään Ference Martonia, joka tutki 1970-luvulla Göteborgin yliopistossa eri tieteenalojen tiedonmuodostusta ja yliopisto-opiskelijoiden käsityksiä oppimisesta. Marton kollegoineen tutki fenomenografian avulla alun perin erilaisia käsityksiä oppimisesta. Myöhemmin tutkimuksen kohteena ovat olleet erilaiset ilmiöt kasvatuksen ja koulutuksen kentällä. Viime vuosina tutkimussuuntaus on kehittynyt teoreettisempaan suuntaan. Tavoitteena on ollut oppimisen ja tietoisuuden perusteiden ymmärtäminen ja kuvaaminen, miten ilmiön ymmärtäminen vaihtelee tietoisuudessa. (Huusko & Pahloniemi 2006.)

Fenomenografinen tutkimus toteutetaan empiirisen aineiston pohjalta. Metsämuuronen (2006) mukaan fenomenologia on filosofian haara, joka on kiinnostunut ilmiöistä ja ilmiöiden tulkitsemisesta. Tavoitteena on tuoda päivänvaloon ih-

misten erilaisia käsityksiä tutkittavasta ilmiöstä. Lähtökohtana on ajatus siitä, että ihmisillä on hyvinkin erilaisia ja toisistaan poikkeavia käsityksiä kulloinkin tutkittavasta asiasta. Fenomenografisen tutkimusotteen avulla aineistosta laaditaan kuvauskategorioita, joilla voidaan esimerkiksi kuvata käsitysten jakautumista eri ryhmissä. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. (Bodgan & Biklen 2007.)

Karkeasti ottaen fenomenografinen tutkimus etenee siten, että aluksi tutkija kiinnittää huomionsa asiaan tai käsitteeseen, josta näyttää esiintyvän hämmentävän erilaisia käsityksiä. Tämän jälkeen hän perehtyy asiaan tai käsitteeseen teoreettisesti ja jäsentää alustavasti siihen liittyvät näkökohdat. Haastattelun avulla tutkija löytää henkilöitä, jotka ilmaisevat erilaisia käsityksiä asiasta. Tämän jälkeen hän luokittelee käsitykset niiden merkitysten perusteella ja kokoaa ne vielä ylemmän tason merkitysluokkiin. (Syrjälä ym. 1994.)

4.2 Lapsihaastattelu

Haastattelu on yleinen tapa kerätä tutkimusaineistoa ja sillä pyritään selvittämään se, mitä haastateltavalla on mielessään. Haastattelutyypit voidaan jakaa neljään eri kategoriaan: 1) strukturoitu haastattelu, 2) puolistrukturoitu haastattelu, 3) teemahaastattelu ja 4) avoin haastattelu. Haastattelutilanne on yleensä ennalta suunniteltu. Haastattelija tehtävänä on ylläpitää haastattelua sekä käsitellä saamia tietoja luottamuksellisesti. Haastattelutilanteeseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota, mm. ympäristössä olevat mahdollisesti häiriötekijät tulisi poistaa. Koska tutkimuksessa haastateltavana oli alle kouluikäisiä lapsia, haastattelun keston tulisi olla suhteellisen lyhyt, sillä pieni lapsi ei jaksakaan keskittyä pitkiä aikoja kerrallaan. (Eskola & Suoranta 2000, Heikkilä 2004.)

Pientä lasta haastateltaessa olisi otettava huomioon hänen kielellinen kehityksensä ja vuorovaikutustaitonsa. Piaget'n kehittämä teoria, lapsen ajattelun kehityksestä, on hyvin yleinen ja sen mukaan lapsi kehittyy ajattelijaksi vaihe vaiheell-

ta vauva-ikästä lähtien. Lapsen ajattelu on konkreettista, joten se ei sisällä abstraktin ajattelun tuomaa etäisyyttä. Esimerkiksi lapsen käsitys ajasta ja sen kulumisesta on hyvin erilainen kuin aikuisen. Pieni lapsi ei pysty kuvailemaan kokemuksiaan ja tunteitaan yhtä taidokkaasti kuin aikuinen, eivätkä monet aikuisille tutut sanat välttämättä kuulu hänen käsitevarastoonsa tai hänen voi odottaa tulkitsevan ne eri tavalla kuin aikuisen. (Ruoppila ym. 1999.) Noin kolmen vuoden iässä lapsen puhe on lähes kokonaan ymmärrettävää ja hän kykenee käyttämään puheessa eri aikamuotoja ja taivuttaa verbejä eri persoonamuodoissa. Myös taito keskustella vastavuoroisesti toisten ihmisten kanssa esim. haastattelutilanteessa alkaa kehittyä. Vasta kuuden vuoden iässä lapsi on omaksunut vuorovaikutuksen perustaidot, mikä tarkoittaa, että hän keskittyy kuuntelemaan puhetta, esittää kysymyksiä kuulemastaan, vastaa kysymyksiin ja puhuu vuorotellen. Kyrönlampi-Kylmäsen (2007) mukaan lapsihaastattelun alaikäraja pidetään yleisesti neljää ikävuotta.

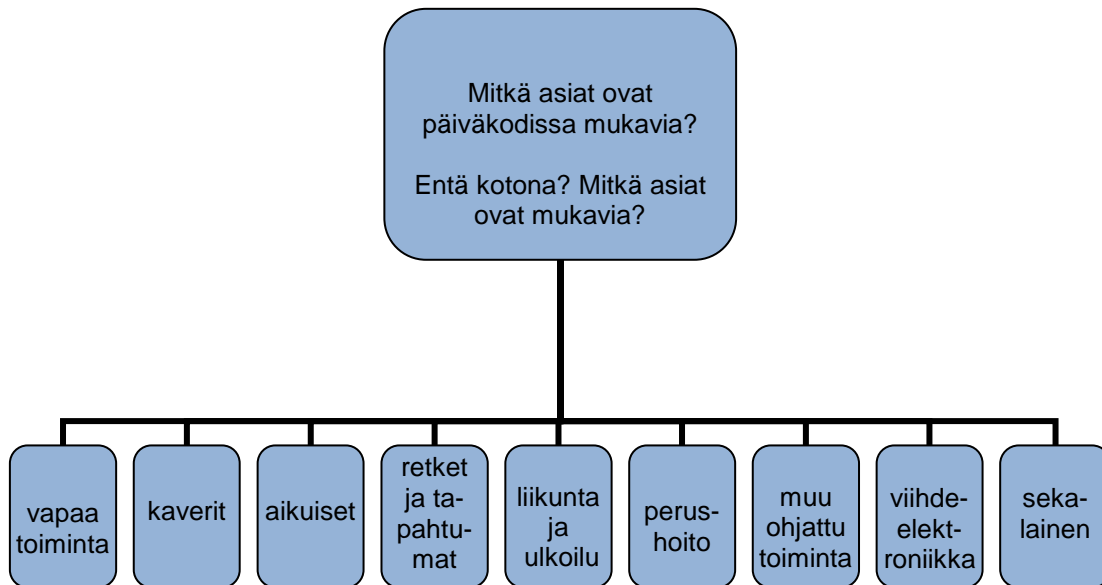
Kyrönlampi-Kylmänen (2007) kuvailee, mitä lasten kanssa tutkimusta tehdessä tulisi huomioida. Erityisenä vaikeus on, miten löytää lapsen kokemus. Tutkimuksen asenne kaikissa vaiheissa on tärkeää. Aikuisen on pyrittävä kuulemaan ja löytämään lapsen kokemus häntä kunnioittaen. Lapsen jäämistä passiiviseen rooliin tutkimushaastattelussa tulee välttää. Haastattelijan tulee kantaa suurempaa huolta saadun aineiston laadusta haastateltaessa lasta kuin aikuista. (Scott 2008.)

4.3 Aineiston analyysi

Laadullinen tutkimusprosessi perustuu tutkijan omaan intuitioon, yhdistämis- ja luokittamisvalmiuksiin sekä tutkimuksellisen mielikuvituksen käyttöön. Tulkinta muodostuu vuorovaikutuksessa aineiston kanssa, ja aineisto toimii kategorisoinnin pohjana. Keskustelu aikaisempien, vastakkaisten ja tukevien teorioiden kanssa on mukana tulkinnallisten kategorioiden muodostamisessa. Lähdin analysoimaan kerättyä aineistoa aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on järjestää kerätty aineisto tiiviiseen ja selke-

ään muotoon. Aineiston analyysiprosessi lähti liikkeelle aineiston avoimena lukemisena, jonka tarkoituksena oli rakentaa kokonaiskuva tutkimusaineistosta. Luin aineistoa läpi pitäen mielessäni tutkimuskysymyksiä, lasten käsityksiä hyvästä arjesta. Aineistosta nousi esiin asioita, jotka eivät olleet olennaisia tutkittavan ilmiön kannalta, mutta pyrin jättämään ne huomioimatta keskittyen vain olennaiseen. Analysoinnin päämääränä on muokata aineisto sellaiseen muotoon, että siitä voidaan muodostaa johtopäätökset tutkittavasta ilmiöstä. (Eskola & Suoranta 2000, Metsamuuronen 2009, Tuomi & Sarajärvi 2011.)

Aineiston analyysi etenee Tuomen & Sarajärven (2011) mukaan alkuperäisilmauksista pelkistettyihin ilmauksiin sekä edelleen alaluokkien kautta yläluokkiin. Tutkimusprosessi etenee siten, että luokitteluvaiheessa eli klusteroinnissa pelkistettyjä ilmauksia, havaintoyksiköitä, yhdistetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Omassa aineistossani yksi sana tai lause oli havaintoyksikkö. Lähdin etsimään aineistosta samanlaisuuksia ja erilaisuuksia sekä ryhmittelin niitä aihepiiriin mukaan. Aineiston analyysissä käytin ATLAS.ti-, Word-, Excel ja SPSS-ohjelmia, joiden avulla tutkin, vertailin, laajensin ja kokosin aineistoa uudelleen. Pyrin pitämään mieleni avoimena ja luokittelu sujui aluksi helposti, kun muodostin luokkia sitä mukaan, kun tuntui tarpeelliselta. Luokkia tuli yhteensä 21, kun yksiköitä oli kokonaisuudessaan 1351. Tehtyäni luokittelua jonkin aikaa, ryhdyin tarkastelemaan työtäni uudelleen ja kyseenalaistamaan aineiston analyysin. Tämän jälkeen ryhdyin miettimään, miten saisin luokkia yhdisteltyä. Halusin käyttää samoja luokkia sekä päiväkotien että kotikysymysten kohdalla, jotta ne olisivat verrannollisia keskenään (kuvio 4).

Kuvio 5. Tutkimuskysymysten luokittelu

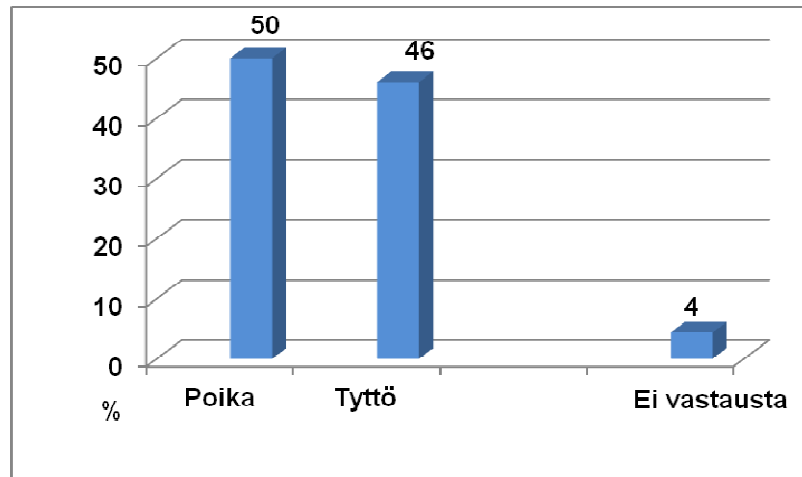
Työstin tutkimukseni teoriaosuutta ja etsin aikaisempaa tutkimusta aiheesta, jotta voisin peilata omia ajatuksia muiden ajatuksiin. Tämän vaiheen jälkeen oli aineiston analyysin viimeiset vaiheet käsillä. Abstrahoinnin tarkoituksena on luoda aineiston perusteella teoreettisia käsitteitä yhdistämällä yläluokat pääluokiksi ja edelleen yhdistäväksi luokaksi. Tämän jälkeen aineisto redusoidaan eli pelkistetään ja luokittelu selkeytyy lopulliseen muotoonsa.

4.4 Tutkimuksen toteutus

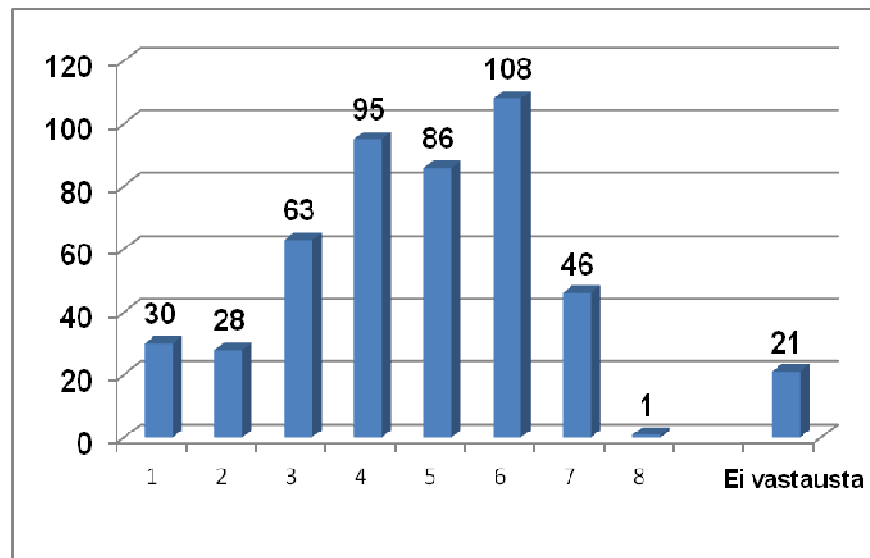
Pro gradu aihetta miettiessäni päätin joulukuussa 2010 ottaa yhteyttä yliopistoon ja tiedustella valmista, sekundaariaineistoa, jota voisin käyttää tutkimuksessani. Sattumalta Jyrki Reunamolla oli tiedossa Hämeenlinnan kaupungin päivähoitoon tuleva kysely, jonka tarkoituksena oli selvittää päivähoitoon laatua. Pääkaupungin ympäristöstä kahdeksan kuntaa on mukana päivähoitoon arvioinnissa ja varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelmassa. Hämeenlinnan ohella projektiin osallistuvat Hyvinkää, Järvenpää, Kerava, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen ja Tuusula.

Vuoden 2011 maaliskuussa Hämeenlinnan päivähoiton henkilöstölle ja sen asiakkaille lähetettiin Eduix Oy:n laatima E-lomake, jonka päivähoiton henkilöstö sekä asiakkaat täyttivät Internetissä. Päivähoiton henkilöstö vastasi kyselyyn työtiiminä ja vanhemmat yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa. Lasten vastaukset saatiin, kun vanhemmat haastattelivat omat lapsensa. Nurmijärvellä toteutettiin vastaavanlainen selvitys, 4-7 – vuotiaille kunnallisessa päivähoitossa oleville lapsille, maaliskuussa 2010. Myös Nurmijärvellä lasten kysely toteutettiin siten, että vanhemmat haastattelivat lapsensa kotona. (Lasten kokemuksia päivähoitosta, esiopetuksesta ja kotoa 2010.). Lapsia haastateltaessa on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota kysymysten muotoiluun ja tämän vuoksi lasten kyselylomakkeen laatimiseen on osallistunut useita henkilöitä. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen KT Jyrki Reunamon ja itseni lisäksi kyselylomaketta työstimät lastentarhanopettaja Suvi Mustajärvi, Merja Rapeli Sosiaalitalo Oy:stä sekä Helena Nurmi Hämeenlinnan päivähoitosta. Lomakkeen laadinnassa käytettiin pohjana useita lapsille suunnattuja aiempia kyselylomakkeita.

Tässä tutkimuksessa lasten arkea selvitettiin erityisesti kyselylomakkeen lapsen näkemykset -osion kautta, jossa lapsille esitettiin 13 kysymystä (liite 4). Kaiken kaikkiaan 478 lasta vastasi kyselyyn. Mainittakoon, että vuoden 2010 lopussa Hämeenlinnassa oli 1-6-vuotiaita lapsia yhteensä 4091, joten kyselyyn vastanneiden määrä koko ikäluokasta oli n. 11 %. Poikia vastaajista oli 50 % ja tyttöjä 46 % (kuviot 5 ja 6). Lasten ikä vaihteli yhden ja kahdeksan vuoden välillä (kuviot 5 ja 6). Tämä selittyy tutkimuksen ajankohdalla, keväällä eli osa 6-vuotiaista oli ehtinyt täyttää 7 vuotta ja tutkimuksen 8-vuotias oli todennäköisesti lapsi, jolla oli pidentetty oppivelvollisuus.

Kuvio 6. Tutkimukseen osallistuneiden lasten sukupuolijakauma.

Kuvio 7. Tutkimukseen osallistuneiden lasten ikäjakauma.

Lapset vastasivat kyselyyn vanhempiensa avustuksella. Lasten omien käsitysten kuuleminen haastaa heitä ajattelemaan ja muodostamaan omia mielipiteitään sekä antaa heille kokemuksia tasavertaisesta keskustelusta aikuisten kanssa. Näin he kehittyvät vähitellen päteviksi jäseniksi siinä yhteisössä, jossa he elävät aikuisten rinnalla. (Tauriainen 2000.) Vain lapsi itse voi kertoa omasta kokemusmaailmastaan, sillä hän on oman elämänsä paras asiantuntija. Kyrönlampi-

Kylmäsen (2007) mukaan lapsen välittömän kokemusmaailman saavuttaminen vaatii ihmetystä, kohtaamista, soljuvaa dialogia ja leikkiä.

Vanhempia ohjeistettiin (liite 3) lukemaan kysymykset lapselle omin sanoin ja täyttämään lapsen vastausta lähinnä kuvaava vaihtoehto. Kyselylomakkeessa oli valmiiksi strukturoituja kysymyksiä vastausvaihtoehtoineen (4 kpl) sekä avoimia kysymyksiä (6 kpl), joissa oli lapsen vastaukselle varattu tila. Haastattelun loppuun vanhempia pyydettiin kiittämään lasta hyvistä vastauksista ja kertomaan lapselle, että vastauksista oli apua päiväkodille. Tämän jälkeen lapsi pääsi leikkimään. Kysely oli anonymi eli vastaajien henkilötietoja ei kerätty missään vaiheessa.

5 Tutkimustulokset ja niiden tulkintaa

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten alle kouluikäiset lapset viettävät elämäänsä, niin kotona kuin päivähoitossa. Tavoitteena oli myös kuulla lasten mielipiteitä haastatteleamalla heitä. Koen, että tutkimuksellani on uudelleen vahvistettu ja osoitettu, miten tärkeää on huomioida lapsen oma mielipide ja näkemykset. Lapsen yhteiskunnallinen asema ei ole vahva ja lapsi tarvitsee tuekseen aikuisia, jotka arvostavat ja uskovat heihin. Luulen, että vanhemmat ja päivähoiton työntekijät saavat tutkimuksesta tukea ja vahvistusta käsityksilleen kasvatuksen laadusta sekä tietoa lasten kokemuksista hyvinvoinnista. Tuloksia voidaan käyttää niin kunnan ja päivähoiton yksiköiden varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnassa kuin päivähoiton toiminnan kehittämiseksi ja vanhempainiltojen sekä neuvolan vanhempien kanssa käymien keskustelujen materiaalina. Olen tiivistänyt tutkimustuloksien esittelyn tutkimuskysymyksiini.

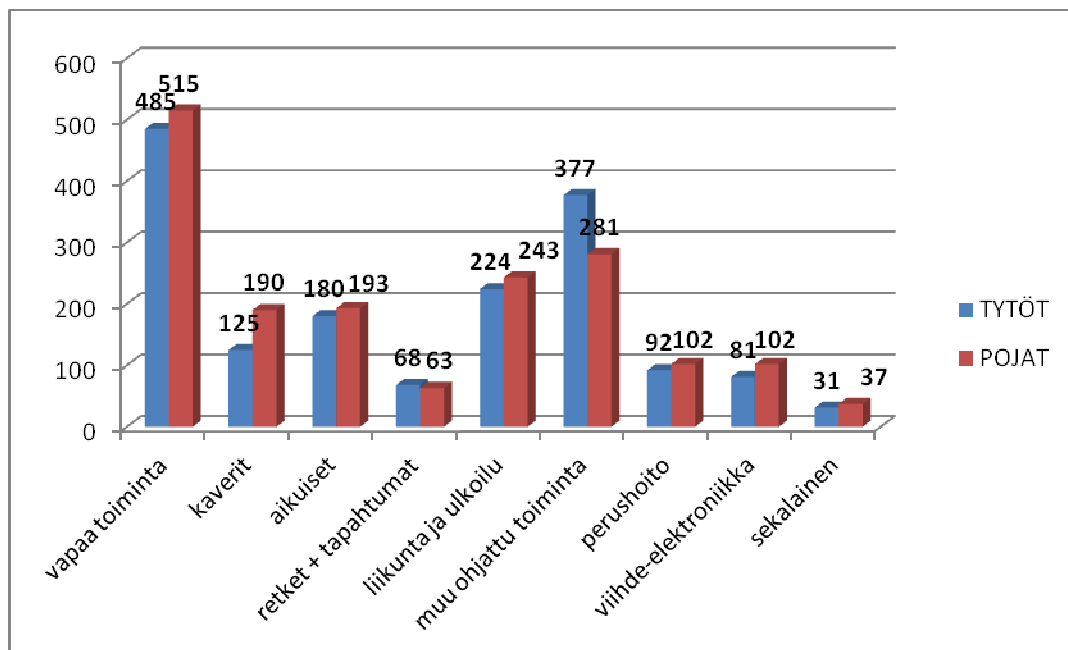
Venninen, Leinonen ja Ojala (2010) määrittelevät tutkimustuloksissaan lapsen osallisuutta siten, että osallisuus on lapsen kokemus sanomansa asian merkityksestä ja siitä, että lapsi voi itse vaikuttaa ympäristöönsä. Lapsen tulee kokea tulevaisuutensa kuulluksi eri tavoin, kokea olevansa päiväkotiyhteisön sekä myös yhteiskunnan täysipainoinen jäsen, kokea saavansa tehdä valintoja ja päätöksiä sekä mahdollisesti myös kieltäytyä osallistumasta johonkin toimintaan. Aikuinen antaa lapselle sekä turvaa ja lohtua että mahdollisuuden oppia uutta, mutta hän voi toiminnallaan edistää ja myös rajoittaa lapsen osallistumisen toteutumista.

5.1 Mitä lapset mielellään tekevät?

Lapsen arki koostuu perheessä ja päivähoitossa erilaisista toiminnoista. Perustarpeet kuten syöminen ja nukkuminen tuovat päivänkulkuun lapsen kaipaamaan struktuuria. Arkeen pitää mahtua myös lapsille mielekästä toimintaa kuten leikkiä sisällä ja ulkona, yksi ja yhdessä. Usein nykyajan lapsia moititaan liiallisesta tv:n katselusta ja viihde-elektronikalla pelaamisesta. Nykyään monessa kodissa on

konsolipeli, jota lapset, erityisesti pojat, pelaavat yksin tai kavereiden kanssa. Ulkoilu ja perinteiset pihaleikit ovat katoamassa

Olen luokitellut lasten vastukset yhdeksän eri teeman alle: vapaa toiminta, kaverit, aikuiset, retket ja tapahtumat, liikunta ja ulkoilu, muu ohjattu toiminta, perushoito, viihde-elektroniikka ja sekalainen. Jokaiseen luokkaan tuli mainintoja lasten vastuksista, mutta eniten vastuksia koko aineistosta tuli vapaa toiminta-luokkaan (kuvio 7.). Lapset kaikkein mieluiten leikkivät sekä kotona että päivähoitossa. Seuraavaksi eniten mainintoja koko aineistosta sai muu ohjattu toiminta. Lasten mielenkiinnon kohteet määrittyvät iän ja sukupuolen mukaan. Mielenkiintoista oli huomata, että erityisesti tässä luokassa sukupuolten väliset erot näkyivät lasten vastauksissa. Tytöiltä (377 mainintaa) tuli muu ohjattu toiminta -luokkaan selvästi enemmän mainintoja kuin pojilta (281 mainintaa). Tytöt olivat lisäksi vastauksissaan monisanaisempia kuin pojat. Tytöt mainitsivat mieluisiksi toiminnoiksi esim. ”muovailun”, ”soittamisen”, ”piirtämisen”, ”askartelun”, ”pajatoiminnan”, ”lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen”, ”tanssimisen”, ”roolileikit”, ”tehtävien teon”, ”Kisu Pikkukuu-kirjan ja Salaisen maan tarinat”, kun pojat taas mainitsivat useimmiten ”askartelun”.

Kuvio 8. Mitä lapset tekevät mielellään?

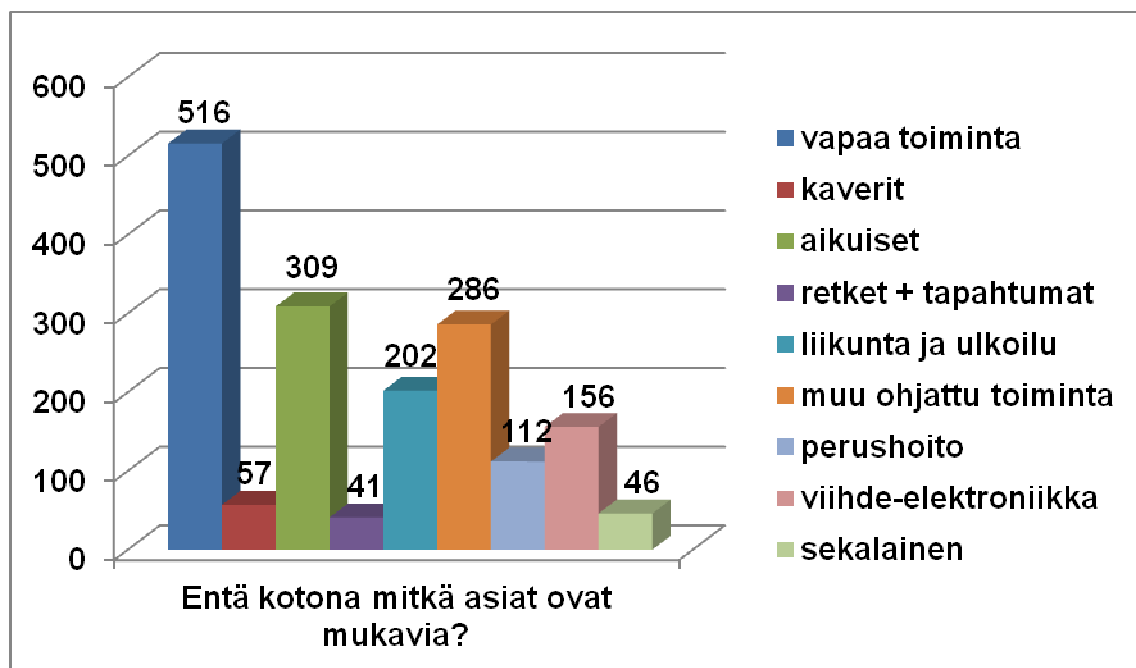
5.2 Millaisia asioita lapset haluavat tehdä kotona?

Tämä oli tutkimukseni keskeisimmistä kysymyksistä, johon lapsilta tuli 1725 erilaista mainintaa (kuvio 8). Tutkimuksen mukaan lapset halusivat eniten kotona ollessa leikkiä (516 mainintaa), joka oli tutkimuksessa luokiteltu vapaaksi toiminnaksi. Kaikista vastanneista noin 23 % lapsista mainitsi vastauksessaan sanan leikki. Lisäksi vastauksissa mainittiin myös mm. *"legot"*, *"autot ja rekat"*, *"muistipelit"*, *"keppihevosella ratsastaminen"*. Lapsen tulee saada leikkiä joka päivä ja aikuisen tehtävä on mahdollistaa se päivittäin. Leikille tulee myös antaa oma aikansa. Eräs 6-vuotias kertoikin vain yhden asian kysyttäessä, mikä on kotona mukavaa, *"kun saa leikkiä ihan rauhassa"*. Parasta lapsen kehityksen kannalta olisi, jos hän saisi lopettaa leikin silloin, kun hän itse haluaa. Leikin ja leikkivälineiden jättäminen seuraavaan päivää mahdollistaa myös leikin jatkamisen. Yhteinen tekijä vapaa toiminta -luokittelulle oli leikki, pelaaminen ja lelut (liite 2).

Seuraavaksi eniten mainintoja lapsilta sai aikuisten ja perheen kanssa oleminen (309 mainintaa), joka sijoittui muun ohjatun toiminnan (288 mainintaa) kanssa lähekkäin. Isä ja äiti esiintyivät valtaosassa lasten vastauksissa, mutta myös muut perheenjäsenet sekä perhe yleisesti saivat mainintoja. Eräs 4-vuotias vastasi, että *"Iskä ja äiti, Isin kanssa tv:n katsominen, äitin ja isin vieressä nukkuminen välillä, äitin + isän kanssa retkillä käyminen, perheen yhteiset harrastukset, hyvä ruoka + välipala, perheen yhteiset vapaapäivät"*. Aikuisen aito läsnäolo vuorovaikutustilanteissa on äärimmäisen tärkeää ja tähän tulisi panostaa. Kiireisen arjen keskellä riittää, kun aikuinen kuuntelee lasta aktiivisesti ja keskustelee hänen kanssaan sekä antaa fyysisestä hellyyttä kosketuksin ja sylittelyä.

Muun ohjatun toiminnan-teeman alle luokiteltiin esim. askartelu, musiikki, laulu-leikit, piirtäminen, leivontahetket. Neljänneksi eniten vastauksia sai liikunta ja ulkoilu-luokka (202 mainintaa). Osa lapsista mainitsi vastauksessaan vain ulkoilevansa ja osa kertoi tarkemmin, mitä ulkona tekee kuten esim. *"ajaa mönkijällä"*, *"pyöräilee"*, *"pelaa jalkapalloa"*, *"tanssii"*, *"hiihtää"*. Seuraavaksi eniten mainintoja saanut luokka oli viihde-elektroniikka (156 mainintaa). Tähän luokkaan kuului maininnat esim. televisio, tietokone, video, elokuvat, pelit. Kirjallisuudessa ja

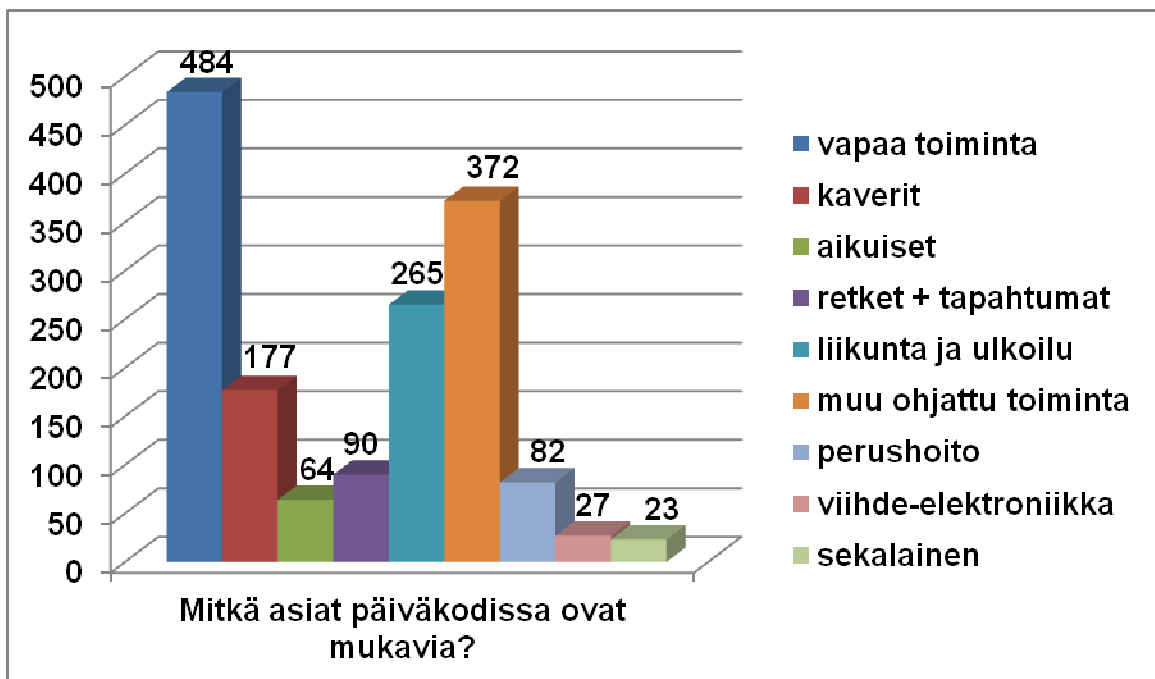
muissa tutkimuksissa puhutaan laajemmin mediasta, sillä alle kouluikäisten mediankäyttöä on alettu vasta viime vuosina tutkia enemmän. Lasten mediabaro-metri-tutkimuksen (2010) mukaan lasten mediakäyttö alkaa jo vauvana ja jos yksivuotiaiden arjessa oli mukana televisio ja tallenteiden katsominen. Omassa aineistossani, yksivuotiaiden vastauksissa, joita oli 30, oli yhteensä 11 viihde-elektroniikka mainintaa. Yksivuotiaat mainitsivat katselevansa televisiota ja elokuvia sekä pelaavansa tietokoneella ja pleikalla. Jos lapsi mainitsi vastaukses-saan pelkästään pelaamisen, laitoin sen luokkaan vapaa toiminta, mutta jos lapsi vastasi tarkemmin, että hän pelaa esim. pleikkaa tai wiitä, niin luokittelin mainin-nan viihde-elektroniikkaan. Perushoito-luokkaan tuli 112 mainintaa. Nämä mai-ninnat liittyivät mm. lepoon, ravintoon ja herkutteluun. Kolme viimeistä luokkaa saivat melkein saman verran mainintoja, kaverit (57 mainintaa), sekalainen (46 mainintaa) ja retket ja tapahtumat (41 mainintaa).

Kuvio 9. Entä kotona mitkä asiat ovat mukavia?

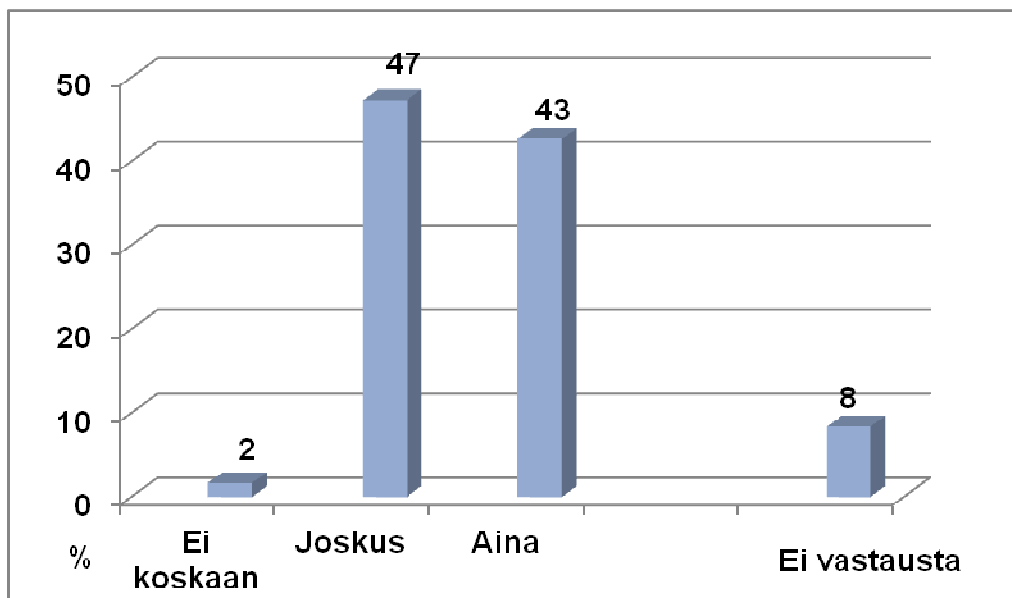
5.3 Millaisia asioita lapset haluavat tehdä päivähoitossa?

Tällä kysymyksellä haluttiin selvittää, millaisia asioita lapset mieluiten haluavat tehdä päivähoitossa. Lasten vastauksista poimien yhteensä 1584 mainintaa. Tutkimuksessa erottui kolme selvästi eniten mainintoja saaneet luokat (kuvio 9), jotka olivat vapaa toiminta (484 mainintaa), muu ohjattu toiminta (372 mainintaa) sekä liikunta ja ulkoilu (265 mainintaa). Lasten vastauksissa oli monipuolisia mainintoja liikunta ja ulkoilu-luokkaan kuten esim. ”ulkoilu”, ”metsäretki”, ”jumppaaminen”, ”uintireissu”, ”tempurata”, ”sählyn pelaaminen”, ”jalkapallo ulkona”, ”jumppasali”, ”köydet ja renkaat”. Lapsista 26 % mainitsi vastauksessa sanan leikki. Päiväkodissa leikkimistä tapahtui pihalla, metsässä, salissa yksin, ryhmässä ja yhdessä kaverin kanssa. Myös kaverit mainittiin vastauksissa usein, 177 kertaa. Sen sijaan alle sadan maininnan jäivät retket ja tapahtumat (90 mainintaa), perushoito (82 mainintaa), perhe (64 mainintaa), viihde-elektroniiikka (27 mainintaa) sekä sekalaiset (23 mainintaa). Näihin kaikkiin edellä mainittuihin luokkiin tuli hyvin samankaltaisia vastauksia kuin kohdassa 5.1. Millaisia asioita lapset haluavat tehdä kotona.

Kuvio 10. Mitkä asiat päiväkodissa ovat mukavia?

Lasten viihtymistä päiväkodissa kartoitettiin tehdäänkö päiväkodissa asioita, joista tykkää? – kysymyksellä (Kuvio 10). Lapset kokivat yleisesti viihtyvänsä päiväkodissa, sillä 90 % lapset vastasivat kysymykseen viihtyvänsä aina tai joskus. Vain 2 % kyselyyn vastanneista lapsista oli sitä mieltä, että päivähoitossa ei koskaan tehty heille mieluisia asioita. Kysymykseen jätti vastaamatta 8 % lapsista. Nurmijärvellä (2010) tehdyssä selvityksessä tulosten mukaan kolmasosa kyselyyn vastanneista lapsista on sitä mieltä, että päivähoitossa ja esiopetuksessa tehdään aina asioita, joista hän pitää. Myönteisimmin kysymykseen vastasivat lapset, joilla on aina kavereita päivähoitossa/esiopetuksessa. Leikkiminen sai eniten mainintoja, kun lapsilta kysyttiin, mitkä asiat päivähoitossa / esiopetuksessa ja kotona ovat kivoja. (Lasten kokemuksia päivähoitosta, esiopetuksesta ja kotoa 2010.) Lumioksan (2009) tutkimuksessa 97 % haastatelluista lapsista oli sitä mieltä, että päiväkodissa tehdään aina tai joskus sellaisia asioita, joista he tykkäävät. 3 % mielestä päiväkodissa ei tehdä koskaan asioita, joista he tykkäävät.

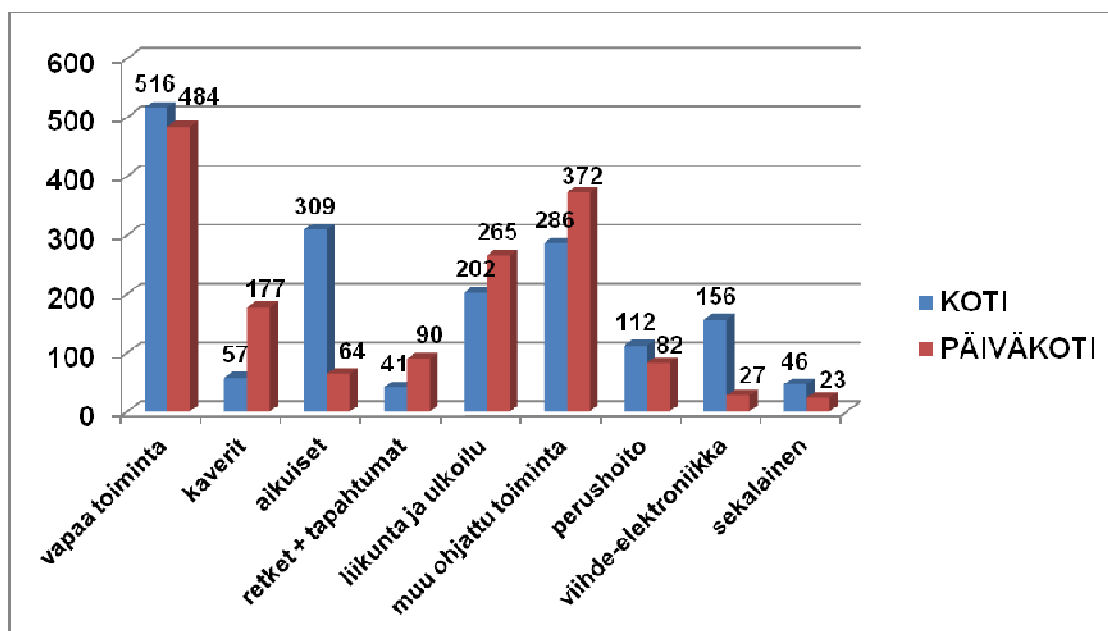
Kuvio 11. Tehdäänkö päiväkodissa asioita, joista tykkää?

5.4 Miten kotona tehtävät asiat eroavat päiväkodissa tehtävistä asioista?

Tässä luvussa esittelen ensisijaisesti haastattelussa esiinnousseita eroja, mutta aluksi huomio muutamasta yhtenevästä seikasta, sillä leikillä näyttäisi olevan keskeinen merkitys varhaiskasvatuksessa kuin myös kotona. Tässä suhteessa, kysyttäessä mitä lapset tekevät mieluiten kotona ja mitä he tekevät päiväkodissa, lapset vastasivat molempien kysymysten kohdalla, että kaikkein mieluiten he leikkivät sisällä, ovat mukana erilaisissa ohjatuissa toimintatuokioissa sekä liikkuvat ja ulkoilevat.

Tutkimustulokset osoittavat selviä eroja lasten toimintojen välillä kotona ja päivähoidossa. Kaikkein selvin ero oli aikuiset-luokituksen kohdalla. Kysymys, mitkä asiat ovat kotona mukavia, sai lapsilta 309 mainintaa, kun vastaava kysymys päiväkodista antoi vain 64 mainintaa. Lapset halusivat siis kotona ollessaan viettää aikaa aikuisten kanssa, sillä 39 % lapsista mainitsi vastauksissaan aikuisia kuten esim. isä, äiti, sisko, veli, mummi. Kysyttäessä lapsilta, mitä he mieluiten tekisivät päiväkodissa, vain 13 % lapsista mainitsi aikuiset vastauksissaan. Sen sijaan kaverit saivat enemmän mainintoja päiväkotikysymyksen kohdassa (37 %) kuin koti-kysymyksessä (12 %).

Perheen ja aikuisten merkitys korostuu kotona. Kyselyn mukaan lapset haluavat tehdä asioita aikuisten kanssa. Tässä esimerkkejä lasten vastauksista kysymykseen, millaisia asioita he haluavat tehdä kotona: *"Leikki ja omat lelut, vanhemmat on tosi kivoja", "Kavereitten ja perheen kanssa oleminen", "Leikkiä isosiskon (7v) kanssa, äiti lukee kirjaa", Perheen kanssa touhuaminen", "Yhdessäolo", "Vanhemmat ja kissa". Perheen yhteiset tekemiset on mukavia" sekä "iskän ja äitin halaus - siskon kanssa leikkiminen"*

Kuvio 12. Miten kotona tehtävät asiat eroavat päiväkodissa tehtävistä asioista?

Lapset kertoivat viettävänsä aikaa perheen jäsenten kanssa tehden erilaisia asioita kuten leikkiä, pelata ja tehdä arkipäivän askareita. Yleisemmin lasten vastuksissa oli maininta äiti, isä, sisko toisin sanoen lapselle yleensä riittää aikuisen läsnäolo, että hän tuntee aikuisen olevan häntä varten. Aikuisten kanssa mukana yhdessä asioita tekemällä lapsi tulee myös kuulluksi ja hänen lohdutuksen tarpeensa tulee huomatuksi. Nurmijärvellä (2010) suoritetussa kyselyssä suurin ero kodin ja päivähoiton välillä oli kavereiden määrässä. Päivähoitossa / esiopetuksessa kavereita on useammin kuin kotona. Päivähoito ja esiopetus ovat lapsille tärkeitä vertaissuhteiden luomisen kannalta. (Lasten kokemuksia päivähoitosta, esiopetuksesta ja kotoa 2010.) Myös Paanasen (2006) tutkimuksen mukaan lapset pitivät päivähoitossa tärkeimpänä tekijänä mielekästä tekemistä ja toimintaa. Mielekästä arjen toimintaa lasten mielestä on piirtäminen, lukeminen, askartelu ja erilainen ulkoilu retkineen, hiihtoineen ja luisteluineen. Kuitenkin suurimman osan mielestä leikkiminen oli kaikkein tärkeintä. Lähes poikkeuksetta leikkiin yhdistyi toinen tärkeä hyvinvoinnin tekijä eli kaverit. Kavereiden kanssa yhdessä oleminen koettiin tärkeäksi.

Tutkimuksessani päiväkodin ja kodin välinen suurin toiminnallinen ero syntyi myös siitä, että kotona lapset käyttivät viihde-elektroniikkaa 5 kertaa enemmän kuin päiväkodissa. Asiaa selittää laitteiden ja ohjelmien parempi saatavuus kotona kuin päiväkodissa, mutta myös se, että arjen rutiinit kotona ja päiväkodissa eroavat paljon toisistaan. Viihde-elektroniikka, tietokoneella tai konsolipeleillä pelaaminen, on jo selvästi osa pientenkin lasten elämää. Teknologia on sulautunut ympäristöömme ja osa arkea. Täytyy kuitenkin muistaa, että lapsen median käyttöä ohjaavat vanhempien valinnat. Aikuiset eivät ehkä ole vielä omaksuneet sitä, että lapset pitävät kavereiden kanssa pelaamista sosiaalisena toimintana. Kommunikaatio ja ajattelu ovat muuttuneet teknologia myötä ja tämä muutos on nähtävillä jo lapsissa ja heidän oppimisessa. Eikä viihde-elektroniikka pidä täysin väheksyä, sillä erilaiset pelit stimuloivat aivoja siinä missä perinteiset leikit. Haittapuolena saattaa olla aivojen väsyminen liiallisesta ärsyketulvasta. Yleinen käsitys on, että pojat pelaavat konsolipelejä tyttöjä enemmän, mutta tässä tutkimuksessa poikien vastauksissa (108 mainintaa) ei ollut merkittävästi enemmän mainintoja viihde-elektroniikasta kuin tyttöjen vastauksissa (81 mainintaa). Tosin viihde-elektroniikka-luokka piti tutkimuksessani sisällään pelikonsolien lisäksi television, elokuvat ja videot.

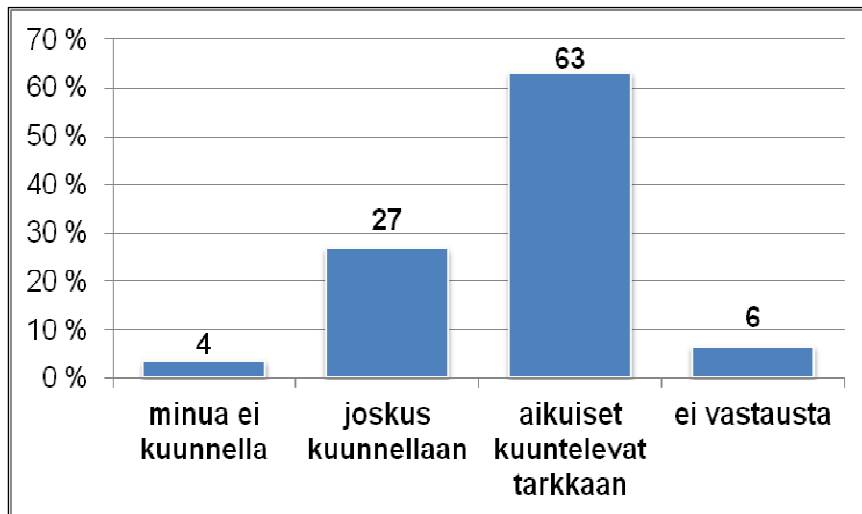
Tietokoneet alkavat myös vähitellen yleistyä päiväkodissa. Esimerkiksi Vantaalla on lähdetty varustamaan päiväkotien lapsiryhmiä tietokoneilla niin, että jokaiseen 3 - 5 - ja 6 -vuotiaiden lasten ryhmissä on tulevaisuudessa tietokone. Tavoitteena on hyödyntää laitteita opetustarkoituksessa, mutta myös lasten toiminnan dokumentointi ja näkyväksi tekeminen on tärkeää. Tietotekniikan hyödyntämisen tulee tukea päiväkodin toiminta-ajatusta. Päiväkodin henkilökunta on jo tottunut hyödyntämään tietotekniikkaa esim. viikko- ja kuukausiohjelmien laatimiseen sekä lähettämään ne vanhemmille sähköpostitse. Myös päiväkirjojen täyttö ja työajan seuranta tapahtuu nykyään sähköisesti monessa kunnassa.

Lasten mediabarometrin (2010) mukaan valtaosa 7-8-vuotiaista lapsista käytti säännöllisesti mediaa. Päivähoidon / esiopetuksen ja kodin välillä on eroa myös siinä, että kotona katsotaan päivittäin TV:tä ja pelataan tietokoneella tai konsolipeleillä. Vain viidennes 4-7 vuotiaista lapsista ei koskaan pelaa tietokoneella tai

konsolipeleillä kotona. Lapset viettävät kotona vähintään puoli tuntia päivässä ruudun ääressä ja suuri osa lapsista vähintään tunnin päivässä. (Lasten kokemuksia päivähoidosta, esiopetuksesta ja kotoa 2010.)

5.5 Tulevatko lapset kuulluksi päivähoidossa?

Päivähoidon opetus- ja kasvatushenkilöstön tulisi säilyttää työssään uteliaisuus ja kiinnostus lapsein yksilönä ja ryhmänä. Lapselle tulee syntyä tunne hänen ja aikuisen välisestä aidosta vuorovaikutuksesta. Kasvattajan tulee miettiä, onko hän aidosti valmis kuuntelemaan lasta ja kuinka hän voi omalla toimillaan tukea ja kannustaa lasta ilmaisemaan mielipiteitä. Lapsi tarvitsee tutun ympäristön, missä hän rohkenee harjoitella vuorovaikutusta tuntien samalla olonsa turvalliseksi. Tutkimustulokset osoittivat, että lähes kaikilla haastatelluilla lapsilla (90 %) oli kokemus, että heitä kuunnellaan päiväkodissa (kuvio 12.). Lapsista 63 % oli sitä mieltä, että aikuiset kuuntelevat heitä aina ja 27 % mielestä aikuiset kuuntelevat heitä joskus. 4 % lapsista oli sitä mieltä, etteivät aikuiset kuuntele heitä koskaan. Lapsen aktiivinen kuunteleminen sekä lohdutuksen antaminen luovat luottamusta ja ovat turvallisuuden ja osallisuuden kokemuksen edellytyksiä. Myös kiusaamisen havaitsemisen ja tunnistamisen kannalta kuunteleminen ja lohdutuksen antaminen ovat tärkeitä. Nurmijärvellä (2010) tehdyssä selvityksessä 57 % lapsista kertoi, että aikuinen kuuntelee häntä aina, kun hänellä on asiaa. Lapsista 67 % kertoi, että aikuinen lohduttaa häntä aina, kun häntä itkettää tai kun on paha mieli. (Lasten kokemuksia päivähoidosta, esiopetuksesta ja kotoa 2010.) Vantaalla lähes kaikilla haastatelluilla (96 %) on kokemus, että päiväkodin aikuiset kuuntelevat, mitä heillä on sanottavana. (Lumioksa 2009.)

Kuvio 13. Kuuntelevatko päiväkodin aikuiset, kun sinulla on asiaa?

6 Luotettavuus

Opinnäytetyön tutkimusluvan on myöntänyt Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatuspalvelut ja tutkimusaineistoni on osa laajempaa kyselyä, joka suoritettiin Hämeenlinnan kaupungissa keväällä 2011. Olen työni teoriaosuuden yhteydessä lukenut viimeisintä kirjallisuutta pyrkien pitämään näkökulmani lapsen hyvinvoinnissa. Olen pyrkinyt osoittamaan työssäni yhteyden teorian, aineiston ja tulosten välillä käyttämällä analyysimenetelmäni sisällönanalyysiä. Tämän kaiken olen tehnyt mahdollisimman avoimesti. Lisäksi aiheen syvällisemmän käsittelyn ja ymmärtämisen on mahdollistanut pidemmän ajanjakson käyttäminen tutkimusaineiston analysointiin ja tulkintoihin. Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä, mahdollisti tutkittaville kertoa arjesta omin sanoin ja omalla tavalla. Minun tehtäväni tutkijana oli koota tutkittavien vastaukset ja muodostaa niistä yhteinen kokonaisuus, pro gradu-työ. Aineistoa analysoidessani, olen joutunut luottamaan omiin tulkintoihin, koska en suorittanut aineiston keruuta itse.

Tieteellisen tutkimuksen vaatimus on se, että tutkija saa vastauksen asettamiinsa tutkimuskysymyksiin. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tuoda lasten ääni kuuluviin ja kuvata lapsen arjen kokemuksia niin kotona kuin päivähoitossa. Koen tutkimukseni saavuttaneen tavoitteensa hyvin tässä asiassa, sillä tutkimuskysymyksiin saatiin selkeitä vastauksia. Olen pohtinut luvussa 4.1.2, mitä kaikkea tutkijan tulee ottaa huomioon haastateltaessa pientä lasta. Tutkijan tulee suhtautua hyvin varauksellisesti haastatteluaineistoon ja ymmärtää haastateltavien kehitystaso. Scottin (2008) mukaan haastattelijan tulee kantaa suurempaa huolta saadun aineiston laadusta haastateltaessa lasta kuin aikuista. Tässä tutkimuksessa lasten ikäjakauma oli 1-8 vuotta. Lapset vastasivat vanhempiensa esittämään kysymyksiin hyvin vaihtelevalla tavalla. Vertailemalla 1- ja 7-vuotiaiden vastauksia Mitkä asiat päiväkodissa ovat mukavia? - kysymyksiin huomataan, että nuoremmat lapset vastasivat kysymyksiin vähäsanaisemmin ja yksiselitteisemmin. Eräs 1-vuotias vastasi kysymyksiin sanoilla *"laulu, lapio, liukumäki, hoitajat, pastilli"*, kun taas 7-vuotias vastasi *"kodalla on kivaa, ulkona saa olla paljon, nukkarissa saa kuunnella satuja, tehtävät on kivoja, saa tehdä majoja, retket, kivoja aikuisia ja kavereita, leikkiminen"*. Alle kolmevuotiaiden lasten vastauksiin tulee suhtautua

varauksellisesti, sillä osa vanhemmista on saattanut vastata kysymyksiin lapsen puolesta. Esimerkiksi eräs vanhempi vastasi näin: *”Lapsi on 1v eikä osaa itse vastata, hän vaikuttaa kuitenkin viihtyvän todella hyvin päiväkodissa eikä ole ilmaissut tyytymättömyyttä mihinkään”*. Lapsilla itsellään ei ole vielä kykyä ymmärtää kysymysten sisältöä siinä merkityksessä, missä tutkija on tarkoittanut.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi poikkeaa määrällisestä. Määrällisessä tutkimuksessa puhutaan mittauksen luotettavuudesta, kun taas laadullisessa tutkimuksessa keskitytään tutkijan subjektiivisuuden arvioimiseen. Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen eroista johtuen on ajateltu, että perinteisesti ymmärrettyä tutkimuksen reliabiliteettiä ja validiteettiä eivät sellaisenaan sovellu laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin perustaksi. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella monella eri tavalla. Yksi tapa on käyttää esim. triangulaatiota, mikä omassa tutkimuksessani ei ollut mahdollista, koska käytössäni oli vain haastatteluaineisto. Tutkimusta voidaan myös peilata siirrettävyyden, varmuuden, vahvistuvuuden ja uskottavuuden käsitteisiin. (Eskola & Suoranta 2000.)

Siirrettävyys tutkimuksessa on mahdollista tietyin ehdoin, vaikka yleistyksiset eivät sinänsä ole mahdollisia. Tulosten sovellettavuuden kriteerinä pidetään kvalitatiivisessa tutkimuksessa siirrettävyyttä. Tällä ymmärretään tulosten siirrettävyyttä toiseen kontekstiin, jonka mahdollistaa tutkimuksen etenemisen tarkka kuvaaminen. Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää millaisia käsityksiä päiväkotikäisillä lapsilla on hyvästä arjesta. Nykyään tutkimuksella tavoitellaan ennemminkin erilaisia ja uusia näkökulmia tutkittavaan aiheeseen kuin totuutta. Tutkimusaineisto kerättiin Hämeenlinnan kaupungin päivähoidossa. Siirrettävyyden näkökulmasta tutkimus ja tutkimustulokseni ovat siirrettävissä mihin tahansa toiseen suomalaiseen kaupunkiin ja näin on toimittukin useissa suurissa kaupungeissa. Koska kyselyyn vastanneiden määrä kaikista Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatusikäisistä oli vain 11 %, tulee tutkimustuloksen luotettavuutta myös arvioida tästä näkökulmasta. Tutkimukseni otos on pieni, eikä sen tuloksia voida – eikä ole tarkoituskaan – tarkastella yleistettävänä. (Eskola & Suoranta 2000.)

Varmuus edellyttää tutkijan ennakko-oletusten koettelua ja sitä tarkasteltiin mm. kiinnittämällä huomiota tutkijan ennakko-oletuksiin ja tutkimuksen lähtökohtiin. Tutkimusaineiston tarkastelun lähtökohta oli haastava, sillä teoreettinen viitekehys moninainen. Aineistoa tarkasteltiin Bronfenbrennerin ekologisen kasvatusteorian pohjalta, mutta yhtä vahvasti aineiston analyysiin vaikutti ennakko-oletukset hyvinvointi-, arki- ja perhe-käsityksistä. Vahvistuvuus merkitsee, että tutkimus saa tukea muilta aiheita tarkastelleilta tutkimuksilta ja peilaamalla näiden tutkimustuloksia. Peilaamista muihin tutkimuksiin on tehty läpi koko tutkimuksen, minkä johdosta aikaisemmille tutkimukselle ei ole tässä työssä määritelty omaa lukua. Tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu ja haastateltavien suorat lainaukset lisäävät luotettavuutta. (Eskola & Suoranta 2000, Lincoln & Guba 1985).

Tutkijan on tarkistettava, vastaavatko hänen tulkintansa ja käsityksensä tutkittavien käsityksiä. Tutkimuksen näkökulman valintaan ovat, oman mielenkiintoni lisäksi vaikuttaneet ammattini ja elämänkokemukseni. Toisinaan tutkijan omat tutkimukselliset lähtökohdat ja ennakko-odotukset saattavat vaikuttaa liian objektiivisesti tutkimuksen oikeellisuuteen, jolloin tutkijan tulee erityisesti tarkastella suhdettaan tutkimusaiheeseen. Olen pyrkinyt lisäämään tutkimuksen *uskottavuutta* erityisesti säilyttämällä neutraalin otteen tutkimusta kohtaan, mutta kuitenkin tehden työtä omalla persoonallisella tavalla. Laadullisen työn luotettavuuden arvioinnissa tutkimusta koskevat valinnat tulee olla perusteltuja ja tutkimusprosessi tulee esittää tarkasti ja totuudenmukaisesti. Myös tutkijan tulee olla luotettava, rehellinen ja uskottava työssään. (Eskola & Suoranta 2000, Lincoln & Guba 1985).

7 Pohdintaa

Tässä luvussa kertaan ja tiivistän tutkimukseni keskeisiä tuloksia, ja nostan esille aineistosta ja tuloksista nousseita kiinnostavia seikkoja. Pohdin myös mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

Pro gradun tekeminen oli paljon työläämpi ja pitkäkestoisempi, kun olin alun perin ajatellut. Kirjoittaessani gradua monena iltana kotona keittiön pöydän ääressä, 9-vuotias tyttäreni kysyi syödessään iltapalaa vieressäni, että miksi sä äiti olet koko ajan tietokoneella. Tunsin syvän piston sydämässäni ja surua, kun ymmärsin tyttäreni kaipaavan äitiä, joka olisi enemmän läsnä. Toki osa hänen ihmetystään liittyi lapsen luontaiseen uteliaisuuteen, mutta kävimme kuitenkin asian tiimoilta keskustelun. Perhe-elämän, työn ja opintojen yhdistäminen on ollut ja on tuleva olemaan haastava tehtävä. Nyt kun lapset ovat jo isompia ja viettävät paljon vapaa-aikaansa kavereiden kanssa ja ovat poissa kotoa, niin minulle on jäänyt enemmän aikaa keskittyä työ- ja opiskelutehtäviin. Toki oman jaksamisen näkökulmasta ja omien lasteni parhaaksi teen toisinaan elämässäni ns. ryhtiliikkeen, päätöksen ja jätän työt ja opinnot vähemmälle.

Keskityin tutkimuksessani tarkastelemaan aineistoa ensisijaisesti Bronfenbrennerin ekologisen kasvatusteorian (1979) mukaisesti mikro- ja mesosysteemitasolla. Mikrosysteemi, koti ja perhe, on luonnollinen taso tutkittaessa minkä tahansa ikäisen ihmisen elinpiiriä ja kehitystä. Pienen lapsen mikrosysteemi koostuu lähipiiristä kuten perheestä, päivähoidosta, naapurustosta ja kavereista sekä uskonnollisesta yhteisöstä. (Härkönen 2008.) Kysyttäessä lapsista mitkä asiat ovat kotona mukavia, suurin osa vastauksista viittasi perheen yhteiseen toimintaan, mutta vastauksissa oli myös mainintoja naapurustosta ja sukulaisista kuten esim. *”tehdä vierailuja”, ”reissut”, ”käydä mummillla ja papalla ja mökillä ja mummolla”, ”vieraat”, ”mummilla, ”mummola-kyläily”*. Mielenkiintoista oli huomata, että yhdenkään lapsen vastauksessa ei mainittu mitään uskonnolliseen yhteisöön tai toimintaan viittaavaa. Tätä asiaa sopisi hyvin tarkastella esim. vertailemalla eri maiden kulttuurillisia eroja. Uskonnollinen yhteisö oli kuvattu Pennin Bronfen-

brennerin teoriaa kuvaamassa mallissa, jonka Härkönen (2008) esitti julkaisusaan.

Tutkimusaineistosta nousi esiin kolme ensimmäistä haastattelukysymystä, jotka mielestäni parhaiten vastasivat tutkimuskysymyksiini. Kysymykset olivat ”Tehdäänkö päiväkodissa asioita, joista tykkäät?”, ”Mitkä asiat päiväkodissa ovat mukavia?” ja ”Entä kotona. Mitkä asiat ovat mukavia?”. Tutkimukseen osallistuneilta lapsilta tuli satoja mainintoja erilaisista aktiviteeteista, joita he touhusivat kotona ja päivähoidossa. Leikit olivat hyvin moninaisia ja vain mielikuvitus oli rajana, kun kyse oli lasten omista mielipiteistä. Erikoisimpia ja hausimpia lasten vastauksia oli mm. *”karttakirjan tutkiminen”, ”tiskikoneen tyhjentäminen”, ”sängyllä hyppiminen”, ”hiljaisuus, hassuttelu”, ”ihan kaikki”*. Myös erään 7-vuotiaan vastaus kysyttäessä, mikä on kotona kivaa, nosti hymyn kasvoilleni: *”Helikopterilla lentäminen (kauko-ohjattava), autot ja junat, pelaaminen, tietokonepelit, kirjat, lumityöt, koirien kanssa metsässä lenkkeily, autopesussa käyminen on erityisen kivaa”*. Tutkimustuloksista eniten itseäni ilahdutti se, että lapset kaikkein mieluiten halusivat leikkiä, sekä kotona että päiväkodissa. Leikki on parasta harjoittelua myöhempää elämää varten. Sitä paitsi leikkiminen on lapsen oikeus. Lasten vastauksista selvisi myös, että leikki on kivaa kaverin kanssa. Erityisesti millaisia asioita lapset haluavat tehdä päivähoidossa -kysymyksen kohdalla 37 % lapsista mainitsi vastauksissaan kaverit, kun vastaava luku millaisia asioita lapset haluavat tehdä kotona -kysymyksen kohdalla oli 12 %.

Luokittelin osan tutkimusaineistostani sekalaiset -luokkaan, koska maininnoille ei löytynyt yhteistä teemaa. Sekä koti- että päiväkotikysymyksistä tuli yhteensä 69 mainintaa, mikä on mielestäni melko suuri määrä yhteenlaskettuna. Tavoitteenani oli, että kyseistä luokkaa ei tarvitsisi perustaa tai, että luokka pysyisi mahdollisimman pienenä. Tutkimuksen luotettavuutta lisäisi, jos kyseistä luokkaa ei olisi lainkaan. Yleisin maininta, jonka luokittelin sekalaiset -luokkaan, oli sana *”kaikki”*. Muita mainintoja oli esim. *”rauhallista”, ”oma huone”, ”olla vapaapäivä”, ”hiljaisuus”, ”en tiiä”, ”ei mikään”, ”Se, kun joku sanoo mua hyväksi lapseksi”*.

Ennako-oletukseni tutkimuksen alussa oli, että lapset viihtyvät sekä kotona että päivähoitossa. Sen sijaan odotin, että kotona ja päiväkodissa tehtävissä asioissa olisi suurempia eroja. Tiedän kokemuksesta, että monet lapset kaipaavat päiväkotiin vapaa- ja lomapäivinä. Myös kotona olevat äidit puhuvat tämän asian puolesta. Lapsi haluaa päiväkotiin, vaikka ei olisi tarvetta, koska toinen vanhemmista on kotona nuoremman sisaruksen kanssa. Kaverisuhteet ja päiväkodin monipuolinen tekeminen antaa lapselle mielekästä puuhaa. Suomessa on subjektiivinen päivähoito-oikeus, mikä tarkoittaa, että jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus päivähoitoon. Tämän oikeuden mahdollinen rajoittaminen on herättänyt paljon keskustelua ja saanut eri tahojen ihmiset esittämään mielipiteitä ja käsityksiä. Yleisesti kuitenkin ajatellaan, että subjektiivista päivähoito-oikeutta ei tulisi rajoittaa. Päivähoitoa tulisi kehittää joustavaksi, jotta perheiden työn ja vapaa-aika saataisiin soviteltua paremmin lasten hyvinvointia edistäväksi.

Tänä päivänä moni vanhempi joutuu pohtimaan ja järjestelemään perheen arjen ajankäyttöä. Työ vie paljon aikaa ja ulottuu myös vapaa-aikaan, ja osa vanhemmista joutuu tekemään paljon työtä saadakseen perheelle elannon. Moni vanhemmista kokeekin huonoa omaatuntoa ja riittämättömyyden tunnetta. Kaikilla lapsilla ei ole vanhempien arjen haasteiden vuoksi mahdollisuutta elää turvallista ja tasapainoista lapsuutta. Työterveyslaitoksen TYÖ/ELÄMÄ -tasapaino -toimintaohjelman Delfoi-asiantuntijapaneelin tehtävänä oli selvittää, miten työn, perheen ja vapaa-ajan merkitys ihmisen elämän osina muuttuvat sekä miten työn ja perheen yhteensovittamisen tavoitteen käy tulevaisuudessa. Asiantuntijat näkivät, että tulevaisuudessa perhettä ja vapaa-aikaa arvostetaan aiempaa enemmän ja tämä muutostrendi näkyy jo nyt asenne- ja arvotutkimuksista. Asiantuntijat näkivät myös arjen ajan hallinnan työn ja perheen yhteensovittamisen ydinkäsitteenä. Kokonaisuutena arjen ajan hallintaan liittyy työn ja kodin lisäksi lähiympäristön hyvä suunnittelu, palvelujen saatavuus, liikennejärjestelyjen sujuvuus sekä ympäristön viihtyisyys, jopa esteettisyys; hyvä arki kokonaisuudessaan. (Moisio, E. & Huuhtanen, H. 2008, Nurmi 2012). Lapsen siirtyminen kotihoitosta päivähoitoon vaatii perheen arjen uudelleen järjestelyä. Wildenger, McIntyre, Fiese, & Achert (2008) tutkivat englantilaisia perheitä, joiden lapset olivat menossa päiväkotiin. Koska päivittäiset rutiinit ovat tärkeitä lasten hyvinvoin-

nille, tutkijoita kiinnosti, miten lapsen päivähoitoon siirtyminen mahdollisesti vaikutti perheen säännölliseen päivärytmiin ja rutiineihin. Tutkimustulokset viittaavat monenlaisiin haasteisiin, joita vanhemmat kohtaavat pyrkiessään sovittamaan perhe- ja työelämän sekä lasten päivähoiton. Tutkimuksen yhtenä tavoitteena olikin saada aikaan vuoropuhelua kodin ja päivähoiton välille. Myös yhteisten käytänteiden ja struktuurin luominen edesauttaa lapsen siirtymistä päivähoitoon ja kouluun.

Pro gradun tarkoituksena oli tuoda lapsen ääni kuuluviin oman arkensa asiantuntijoina. Toivon, että tutkimuksessa esiin nousseita teemoja ja tuloksia hyödynnetään päivähoiton laadun kehittämisessä. Halusin tutkimuksellani selvittää, millaisia asioita lapset mielellään puuhaavat kotona ja päiväkodissa tänä päivänä sekä miten he viihtyvät päiväkodissa. Tavoitteena oli myös lisätä lasten osallisuutta antamalla heille mahdollisuus tuoda mielipiteensä julki. Lasten haastatteluaineistosta jäi vielä paljon materiaalia jatkotutkimusta varten. Erityisesti haastattelukysymykset ”Jos voisit toivoa mitä vain, mitä haluaisit päiväkotiin?”, ”Mitä päiväkodissa voisi tehdä eri tavalla?” ja ”Mitä haluaisit sanoa päivähoiton aikuisille?” antaisivat varmasti mielenkiintoisia vastauksia lapsilta ja he saisivat kertoa toiveistaan. On tärkeä kuunnella lapsia ja antaa heille mahdollisuus vaikuttaa oman elämänsä kulkuun. Tutkimukseni mukaan 63 % lapsista koki, että aikuiset kuuntelevat heitä tarkkaan. Luvun tulisi olla mielestäni lähempänä 100 % kuin 50 %, sillä lasten oikeuksien 12 artiklassa sanotaan, että lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. (Lasten oikeuksien julistus.) Lumioksen (2009) tutkimuksessa selvisi, että lapset viihtyvät päivähoitossa ja kokevat olonsa siellä turvalliseksi. Lapset myös kokevat, että aikuiset kuuntelevat heitä ja että he saavat osittain vaikuttaa siihen, mitä päivähoitossa tehdään. Lapset toivat ilmi oppineensa paljon erilaisia asioita päivähoitossa. Lähes kaikilla (90 %), Hämeenlinnassa haastatelluilla lapsilla, oli kokemus, että heitä kuunnellaan päiväkodissa ja vain 4 % lapsista oli sitä mieltä, etteivät aikuiset kuuntele heitä koskaan. Sen sijaan Nurmijärvellä (2010) tehdyssä tutkimuksessa 98 % lapsista vastasi aina tai joskus Kuuntelevatko päivähoiton/esiopetuksen aikuiset sinua -kysymykseen. Vain 2 % vastasi, että aikuiset eivät kuuntele heitä koskaan. Sekä

omassa että Nurmijärvellä tehdyssä tutkimuksessa lapset kokivat yleisesti tulevana kuulluksi, mutta meidän pitäisi myös huomioida tuo muutama prosentti lapsista, jotka kokivat, että heitä ei kuunnella. Omassa tutkimuksessani ei ollut avoimia kysymyksiä, joilla olisi voinut tarkentaa, mitä lapset tarkoittivat vastauksillaan. Tästä olisi saatu tärkeää tietoa, jolla lasten osallisuutta olisi voitu lisätä.

Perheiden ja erityisesti vanhempien tulisi huomioida lasten tarve aikuisen läheisyyteen kotona, sillä 39 % lapsista mainitsi vastauksissaan haluavansa viettää aikaa aikuisen kanssa. Ero päiväkotiin on selvä, koska vain 13 % lapsista mainitsi aikuiset kysyttäessä, mitä he mieluiten tekevät päiväkodissa. Lapset vastasivat haluavansa *"olla isän ja äidin sylissä"*, *"auttaa äitiä"*, *"leikkiä siskon kanssa"*, *"katsoa isin kanssa tv:tä"*, *"leikkiä Minnin (koiran) kanssa"*. Leena Valkosen (2006) väitöskirjassa 5-6. lk. lapset kuvailivat hyvän äidin ja isän sellaiseksi, joka pitää lapsesta huolen ja pitää häntä tärkeänä. Lisäksi aineistosta nousi esiin seuraavat kategoriat kuvaamaan hyviä vanhempia: on kiva, rajoittaa ja kasvattaa sekä elää ihmisiksi. Taina Kyrönlampi-Kylmäsen väitöstutkimuksessa tarkasteltiin 5-7-vuotiaiden suomalaisten lasten kokemuksia arjesta vuonna 2003. Tutkimukseen haastateltiin lapsia, joiden vanhemmat olivat palkkatyössä kodin ulkopuolella. Tutkimukseen osallistuneet lapset kertoivat, että kiireetön arki on parasta ja kun saa leikkiä rauhassa kotona.

Kyrönlampi-Kylmänen (2010) kirjoittaa kirjassaan *"Lapsen hyvä arki"*, että hyvä vanhemmuus edellyttää asettua lapsen asemaan ja herkistystä kuuntelemaan lapsen tarpeita. Vastuu lastemme hyvinvoinnista on meidän kaikkien yhteinen. Sen tulisi olla meidän ensimmäinen ja tärkein asia. Vanhemman omat tarpeet, menestyminen, harrastukset yms. vievät usein liikaa aikaa perhe-elämältä ja ovat ristiriidassa vanhemmuuden kanssa. Lapsen arki sykkii aikuisen perusrytmin mukaan, ja muutokset aikuisen elämässä heijastuvat myös lapsen elämään. Perheen yhdessä vietetty aika nousi myös omassa tutkimuksessani esiin, sillä aikuiset-kategoria, sai toiseksi eniten mainintoja. Lapset halusivat viettää kotona aikaa vanhempiensa ja perheen kanssa. Tämän päivän muissakin tutkimuksissa nousee esiin vanhempien ristiriitaiset tunteet liittyen arkeen ja ansiotyöhön (Repo 2009).

”Minulla on oikeus”, aloittavat monet vanhemmat puheensa, oli kyse sitten päivähoidosta, lapsen huoltajuudesta, tapaamisoikeuksista, huostaanotosta tai adoptiosta. Harvemmin puhutaan lasten oikeuksista. (Sinkkonen 2001). Lasten oikeuksien sopimus ja Varhaiskasvatuksen suunnitelmat edellyttävät lasten mielipiteiden ja näkemysten huomioonottamista ja kunnioittamista. Lasten osallisuuden mahdollistamista käsitellään paljon poliittisella tasolla, mutta esimerkiksi päiväkodeissa ja kouluissa on aikuisten pidettävä tietoisesti huolta lasten osallisuuden toteutumisesta käytännössä. Kyrönlampi-Kylmänen (2010) huomasi haastatellessaan lapsia, että luottaessaan riittävästi aikuiseen, he kertoivat mieltä painavista asioista. Lapsi toimii ja ajattelee eri tavalla kuin aikuinen, mutta hänellä on mielipiteitä asioista, jotka koskettavat hänen omaa elämäänsä. Lapsella on oikeus tulla kuuluksi häntä koskevissa asioissa. Kun vanhempi hakee lasta päiväkodista ja haluaa tietää miten päivä on mennyt, niin hänen tulee ensimmäisenä kuulla lasta itseään ja sitten vasta päiväkodin henkilökuntaa. Aivan liian usein lapsi ”ohiteetaan” häntä koskevassa keskustelussa. Vanhempien tulisi muistaa arjen ja kiireen keskelläkin, että vanhemmuus on tärkeä ihmiselle annettu elämäntehtävä jota kukaan muu ei voi tehdä heidän puolestaan. Lapset luottavat vanhempiinsa.

”Kuin on rauhallista kaksisteen äiti ja minä.”

5-vuotias tyttö

Lähteet

- Arajärvi, T. (1990). Tasapainoinen lapsuus. Elämäkoulussa. Porvoo: Wsoy.
- Allardt, E. (1976). Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: Wsoy.
- Alila, K. & Parrila, S. (2011). Varhaiskasvatuksen väitöskirjat vuosilta 2006–2010 - perusanalyysin tuloksia. Teoksessa Alila, K & Parrila, S. (toim.) Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006—2010. Oulu: Uniprint.
- Antila-Anderson, H. (2011). Syliinkin haluaisin, mutta miten se onnistuu, jos musta tulee eskari. (12.6.2011). Hämeen Sanomat, p. A1, A3 (Kotimaan Uutiset).
- Bardy, M. (2008). Hyvinvoinnin ulottuvuudet – perheen ja yhteiskunnan suhteissa. Teoksessa Lammi-Takkula, J. & Salmi, M. (2009). Työ, perhe ja hyvinvointi. Teoksessa Lammi-Takkula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino.
- Bronfenbrenner, U. 1979. The ecology of human development: Experiments by nature and design. Cambridge, MA: Harvard University Press
- Brotherus, A. Hytönen, J. & Krokfors, L. (2002). Esi- ja alkuopetuksen didaktiikka. WS Bookwell Oy.
- Bogdan, R. & Biklen, S. (2007). Qualitative research for education. An introduction to theory and methods. Mass.: Pearson A & B
- Einarsdottir, J. (2005). We Can Decide What to Play! Children's Perception of Quality in an Icelandic Playschool. *Early Education and Development*, 16(4).
- Erikson, E. H. (1982). Lapsuus ja yhteiskunta. Jyväskylä: Gummerus.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2000). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. painos. Tampere: Vastapaino.
- Chawla, L. (2001). Evaluating children's participation: seeking areas of consensus. *PLA Notes* (2001), Issue 42, pp 9–13, IIED London.
- Hautamäki, A. (2000). Emergent Trends in Early Childhood Education – Towards an Ecological and Psychohistorical Analysis of Quality. *Nykypaino*.
- Heikkilä, T. (2004). Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.
- Hintikka, M. (2009). Leikki, lapsuuden tärkein asia. Leikin maailma on lapsen oma maailma. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Kuningasvuosi: Leikin kultta-aika. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Honkanen, A., Huotari, E., Salmenkivi E. ja & Tirkkonen, J. (2010). Katse - Kulttuuri, Etiikka ja hyvä elämä, Tulevaisuus. Helsinki: Edita Prima Oy.

- Huusko, M. & Paloniemi, S. (2006). Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. *Kasvatus* 37 (2).
- Härkönen, U. (2008). Teorian ja tutkimuksen vuorovaikutus – Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria ihmisenkehittymisestä. Teoksessa Niikko, A., Pellikka, I. & Savolainen, E. *Oppimista, opetusta, monitieteisyyttä. Kirjoituksia Kuninkaankartanonmäeltä*.
- James, A. & James, A. L. (2004). *Constructing childhood. Theory, policy and social practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kalliala, M. (2008). *Kato mua*. Helsinki. Gaudeamus.
- Kalliala, M. (2004). *Mikä on leikkiä? Julkaisussa Leikin aika. Lastentarhanopettajaliitto ry*. Forssa: Painotalo Auranen.
- Kiili, J. (2006). *Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kirby, P, Lanyon, C, Cronin, K. & Sinclair, R. (2003). *Building a Culture of Participation. Involving children and young people in policy, service planning, delivery and evaluation. a Handbook*, National Childrens Bureau, London, Iso-Britannia.
- Koivisto, P. (2007). *Lasten itsetunnon vahvistaminen päivähoiton arjessa*. Teoksessa Alila, K & Parrila, S. (toim.) *Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006—2010*. Oulu: Uniprint.
- Kokko, A. (2010) *Perheystävällisyys osaksi työelämän arkea*. Teoksessa Syrjälä, J. (toim.) *Vuosikirja 2009. Hyvän arjen puolesta*. Forssa: Forssan kirjapaino Oy.
- Kragh-Müller; G. & Isbell, R. (2011). *Children´s Perspectives on Their Everyday Lives in Child Care in Two Cultures. Denmark and United States*. *Early Childhood Education Journal* 39:17-27.
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. (2007). "Arki lapsen kokemana - Eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus". Rovaniemi: Lapin yliopisto. *Acta Universitatis Lapponiensis* 111
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. (2010). *Lapsen hyvä arki*. Helsinki: Kirjapaja.
- Laaksonen, M. (2011). *Lapsen hyvinvointia kartoittavat lomakkeet pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksessa syksyllä 2011. Katse lapseen-hanke. VKK-metro*.
- Lammi-Takkula, J. & Salmi, M. (2009). *Työ, perhe ja hyvinvointi*. Teoksessa Lammi-Takkula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lapsiasiavaltuutettu. Luettu 3.3.2011. <http://www.lapsiasia.fi/etusivu>
- Lapsiasiavaltuutetun toimintakertomus vuodelta 2005. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Lapsen hyvä elämä 2015. Lastensuojelun keskusliiton toimintalinjaus http://www.lskl.fi/tiedottaa/julkaisut/lapsen_hyva_elama_2015.1030.shtm

- Lapsen oikeuksien sopimus. (1989). Suomen Unicefin Internet-sivut. Luettu 26.2.2011. http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_sopimus
- Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit; Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3. Luettu 30.12.2011. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/OKMtr3.pdf?lang=fi>
- Lasten kokemuksia päivähoidosta, esiopetuksesta ja kotoa. Kysely lapsille ja vanhemmille Nurmijärvellä 2010. Sosiaalitalo. ULAPPA- Uudenmaan Lapsen ääni peruspalveluissa Länsi- ja Keski-Uudenmaan kehittämisverkosto
- Lasten mediabarometri 2010: 0-8-vuotiaiden mediankäyttö Suomessa. Helsinki: Mediakasvatusseura ry.
- Lastensuojelulaki. Luettu 7.5.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Leinonen, J. (2010). Lapsen osallisuuden mahdollistaminen päiväkodin toimintakulttuurissa. Tilastollinen tutkimus osallisuuden tasomallista. Kasvatustieteen pro gradu – tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Lincoln, Y. and Guba, E. (1985) *Naturalistic Inquiry*. Beverly Hills, CA: SAGE.
- Lumioksa, P. (2009). Haastattelututkimus Vantaan päiväkodeissa: 5–6-vuotiaat päivähoiton laatua arvioimassa.
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper & Brothers.
- Matilainen, T: (2008). *Lapsi elää rutiineista. Helppo ja hyvä arki*. Jyväskylä: Gummerus.
- Mattila, A. (2009). *Onnentaidot*. Luettu 7.6.2011. Terveyskirjasto. Duodecim. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_osio=&p_teos=ont
- Meretniemi, M. (2004). *Leikkikalun arvo on siinä, mitä lapsi lohtii siihen itsestään*. Julkaisussa *Leikin aika*. Lastentarhanopettajaliitto ry. Forssa: Painotalo Auranen
- Metsämuuronen, J. (2006). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Opiskelijalaitos. Jyväskylä: Gummeruksen kirjapaino Oy.
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. (2009). *Lapselle hyvä päivä tänään - näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen*. Saarijärven Offset Oy: Pedatieto.
- Moisio, E. & Huuhtanen, H. (2007). *Arki hallussa? Suomalaisten asiantuntijoiden näkemyksiä työstä, perheestä ja vapaa-ajasta vuonna 2015*. Delfoi-paneelin tuloksia. Tampereen yliopistopaino Oy.
- Mäkelä, J. (2009). *Vuorovaikutus ja aivojen kehittyminen lapsuudessa*. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) *Kuningasvuosi: Leikin kulta-aika*. Helsinki: Tammi.
- Nurmi, A. (2012). *Professori: Downshiftaaja onkin menestyjä*. Helsingin Sanomat 3.9.2012. http://yle.fi/uutiset/professori_downshiftaaja_onkin_menestyja/6276565

- Nätkin, R. (2003). Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) Perhe murroksessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Oleander, S. & Cleve, K. (2004). Leikin aika. Julkaisussa Leikin aika. Lastentarhanopettajaliitto ry. Forssa: Painotalo Auranen.
- Oranen, M. (2008). Lasten osallisuus. Luettu 7.5.2011.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>
- Oranen M. (2008). Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisesä. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 7. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Paananen, S. (2006). Lapsen hyvinvointia edistävä arki päivähoitossa. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18202/URN_NBN_fi_jyu-2006395.pdf?sequence=1
- Paavola, A., Rousku, S. & Laiho, K. (2006). Lasten hyvinvointi kunnan yhteiseksi asiaksi. Lapsipolitiikan kuntakyselyn 1.4.2005 tuloksia. Suomen kuntaliitto. Helsinki. <http://www.sosiaaliportti.fi/File/c90ddb54-3a29-4153-a2d5-26d765725f1d/Lasten+hyvinvointi+kunnan+asiaksi.pdf>
- Plowman, L. & Stevenson, O. (2012). Using mobile phone diaries to explore children's everyday lives. *Childhood* 2012:19(4).
- Puroila, A-M. (2002). Kohtaamisia päiväkotiarjessa - kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön. Oulun yliopisto. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
<http://herkules.oulu.fi/isbn9514266501/isbn9514266501.pdf>
- Repo, K. (2009). Lapsiperheiden arki. Näkökulmina raha, työ ja lastenhoito. Akateeminen väitöskirja. Sosiaalitutkimuksen laitos. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Reunamo, J. (2007). Tasapainoinen varhaiskasvatus. Erilaisia tapoja suhtautua muutokseen. Helsinki: Wsoy.
- Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (1999). Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Scott, J. (2008). Children as respondents. The Challenge of Quantative Methods. Teoksessa Christensen, P. & James, A. Research with children: perspectives and practices (toim.) New York: Routledge
- Shier, H. (2001). Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. *Children and Society* vol 15, p. 107-117, Iso-Britannia
- Sinkkonen, J. (2001). Lapsen puolesta. Juva: Wsoy.
- Sinkkonen, J. (2008). Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Juva: WS Bookwell Oy.
- Stenvall, E. (2009). ”Sellast ihan tavallist arkee”. Helsingin kaupunkin tietokeskus. Helsinki: Edita Prima Oy.

- Suomen Perusopetuslaki. Luettu 7.5.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Tauriainen, L. (2000). Kohti yhteistä laatua. Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatukäsitykset päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 165, Jyväskylän yliopisto
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2011). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Törrönen, M. (2012). Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Tallinna Raamatutrukikoda: Gaudeamus.
- Valkonen, L. (2006). Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsityksiä. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 286.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005). Helsinki: Stakes. Luettu 7.5.2011. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>
- Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. (2010). Lasten osallisuus pääkaupunkiseudun päivähoitossa. Tutkimusraportti.
http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf.
- Viitanen, M. (2011). Lasten kokemuksia tutkimushaastattelusta. Miten lapset kokemuksistaan kertovat? Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma. Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitos.
<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu05411.pdf>
- Wildenger, L.K, McIntyre, L., Fiese, B. & Achert T. L. (2008) Children's Daily Routines During Kindergarten Transition. *Early Childhood Education Journal* 36

Liitteet

Liite 1. Esimerkki teemoittelusta: Mitkä asiat ovat päiväkodissa mukavia?

KYSYMYS	Suora lainaus litteroidusta aineistosta	Teema	Tunnusmerkit
Mitkä asiat päiväkodissa ovat mukavia?	leikkiminen	vapaa toiminta	leikki pelaaminen lelut
	lelut		
	autoleikit		
	ämpärit, lapiot		
	kotileikki		
	legoleikki		
	dinot		
	kaverit	kaverit	
	leikkikaveri, "paras kaveri"		
	Akseli		
	Joonas-kaveri		
	Henni		
	hoitajat	aikuiset	vanhemmat sukulaiset lemmikit isovanhemmat hoitajat
	tädit		
	Hanna ja Kirsi		
	hoitotädit		
	Anu ja Anne		
	eväsretket	retket ja tapahtumat	kyläily
	metsäretki		
	eskarilaisten esitys		
joulu			
puistossa käynti			
ulkoilu	liikunta ja ulkoilu		
jumpaaminen			
mäenlasku			

	leikkiminen ulkona		
	urheilu		
	piirtäminen	muu ohjattu toiminta	leipominen
	aamupiiri		musiikki
	askertelut		kirjallisuus
	eskarituokio		ruoanlaitto
	käsityöt		siivoilu
	aamutorkut	perushoito	lepo
	nukkuminen		ravinto
	hyvä ruoka		herkut
	hyvä välipala		sauna
	kakun syönti		kylpy
	elokuvat	viihde-elektronikka	tv
	lastenohjelmien katselu		tietokone
	tietokone		video
	pelaaminen tietokoneella		elokuvat
			pelit
	en tiää	sekalainen	
	ei mikään		
	kalojen ruokkiminen		
	pieni ryhmä		
	huoneen vaihto		

Liite 2. Esimerkki teemoittelusta: Entä kotona? Mitkä asiat ovat mukavia?

KYSYMYS	Suora lainaus litteroidusta aineistosta	Teema	Tunnusmerkit
Entä kotona? Mitkä asiat ovat muka- via?	leikki omassa huoneessa	vapaa toiminta	leikki pelaaminen lelut
	playmobil paloautoilla leikit		
	afrikan tähti-peli		
	keppihevosilla ratsastaminen		
	junaleikit		
	legot		
	muistipelit	kaverit	
	kaverit		
	kun pääsee Jimille		
	vanhemmat	aikuiset	vanhemmat sukulaiset lemmikit isovanhemmat hoitajat
	sisko		
	koira		
	perhe		
	mummi ja pappa		
	puistoon meno	retket ja tapahtumat	kyläily
	mummila		
	synttärit kotona		
	vieraat		
käydä mökillä			
luistelu	liikunta ja ulkoilu		
polkupyöräily			
pihaleikit			
mönkijällä ajelu			
lumityöt			
	piirtäminen	muu ohjattu	leipominen

	musiikki	toiminta	musiikki kirjallisuus ruoanlaitto siivoilu
	leivontahetket		
	askartelu		
	laulauleikit		
	saunominen	perushoito	lepo ravinto herkut sauna kylpy
	nukkua rauhassa		
	syödä karkkia		
	kylpeminen		
	keksi ja pipari		
	elokuvat	viihde-elektroniikka	tv tietokone video elokuvat pelit
	telkkarin katselu		
	tietsikalla olo		
	marion pelaaminen		
	wiin pelaaminen		
	oma huone	sekalainen	
	hassuttelu		
	hiljaisuus		
	kukkaset		
	rauhallista		

Liite 3. Saatekirje vanhemmille

Pyrimme kehittämään päivähoitoa yhä paremmin lasten ja perheiden tarpeita vastaavaksi. Tätä tarkoitusta varten tarvitsemme vanhempien ja lasten arvion päivähoidosta. Arviointia varten tehty lomake on osoitteessa <https://elomake.helsinki.fi/lomakkeet/25580/lomake.html>. Vastatkaa omien kokemusten pohjalta.

Ensin lapset vastaavat lomakkeen alkuosan kysymyksiin vanhemman/vanhempien avustuksella. Kysymykset luetaan lapselle omin sanoin ja valitaan lapsen vastausta lähinnä kuvaava vaihtoehto. Avoimissa kysymyksissä kirjoita lapsen vastaus sille varattuun tilaan. Jos lapsi on perhepäivähoidossa, vaihda sanan päiväkotitilalle perhepäivähoitoa kuvaava sana.

Lasten itsensä tekemän arvioinnin jälkeen vanhempi/vanhemmat vuorostaan arvioivat lastensa päivähoiton toteutumista. Jos mahdollista, olisi hyvä että molemmat vanhemmat osallistuvat arviointiin. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja niitä käytetään päivähoiton kehittämiseen. Muista kiittää myös lasta hänen kertomistaan kokemuksista ja mielipiteistä, ne auttavat päivähoitoa kehittämään edelleen.

Kokemuksenne on tärkeä!

Yhteistyöterveisin

Liite 4. Päivähoito lasten arvioimana

Taustatiedot

Kunta

Päiväkodin/perhepäivähoitajan nimi:

Lapsiryhmän nimi:

Lapsen ikä 1 vuotta 2 vuotta 3 vuotta 4 vuotta 5 vuotta 6 vuotta 7 vuotta 8 vuotta

Lapsen sukupuoli poika tyttö

Lapsen näkemykset

Tehdäänkö päiväkodissa asioita, joista tykkäät? **Ei koskaan** **Joskus** **Aina**

Mitkä asiat päiväkodissa ovat mukavia? _____

Entä kotona. Mitkä asiat ovat mukavia? _____

Mikä päiväkodissa on kurjaa? _____

Miten usein käy niin

ettet halua mennä päiväkotiin **En halua mennä** **Joskus on kurja mennä** **Haluan mennä aina**

Onko sinulla kavereita päiväkodissa? **Ei ole** **On joskus** **On kavereita**

Mitä haluat tehdä kaverien kanssa? _____

Mitä kurjaa on sattunut kaverien kanssa? _____

Pelottaako sinua päiväkodissa? **Ei mikään** **Joskus vähän** **Pelottaa**

Mikä sinua pelottaa päiväkodissa? _____

Kuuntelevatko päiväkodin

aikuiset, kun sinulla on asiaa? **Minua ei kuunnella** **Joskus kuunnellaan** **Aikuiset kuuntelevat tarkkaan**

Jos voisit toivoa mitä vain, mitä haluaisit päiväkotiin? _____

Mitä päiväkodissa voisi tehdä eri tavalla? _____

Mitä haluaisit sanoa päivähoidon aikuisille? _____

Kiitos paneutuneista vastauksista. Muista kiittää myös lasta tärkeistä mielipiteistä ja tiedoista!